# GENERALINĖS ADVOKATĖS VERICA TRSTENJAK IŠVADA, pateikta 2010 m. gruodžio 16 d.[1]


I — Įvadas ..... I - 1599

II — Teisinis pagrindas ..... I - 1601

A — Romos konvencija ..... I - 1601

B — Briuselio konvencija ..... I - 1602

C — Sąjungos teisė ..... I - 1603

1. Reglamentas „Roma I“ ..... I - 1603

2. Reglamentas Nr. 44/2001 ..... I - 1604

D — Nacionalinė teisė ..... I - 1605

III — Faktinės aplinkybės, procesas pagrindinėje byloje ir prejudiciniai klausimai ..... I - 1605

IV — Procesas Teisingumo Teisme ..... I - 1608

V — Šalių argumentai ..... I - 1608

A — Teisingumo Teismo jurisdikcija ..... I - 1608

B — Prejudicinis klausimas ..... I - 1608

VI — Generalinės advokatės vertinimas ..... I - 1611

A — Įvadas ..... I - 1611

B — Teisingumo Teismo jurisdikcija ..... I - 1612

C — Klausimas dėl valstybės atsakomybės nagrinėjamoje byloje teisinio pagrindo .. I - 1612

D — Prejudicinio klausimo nagrinėjimas ..... I - 1614

1. Romos konvencija ir darbuotojo, kaip silpnesnės sutarties šalies, apsauga I - 1615


1 — Išvados originalo kalba: slovėnų. Proceso kalba: prancūzų.

2. Teisingumo Teismo praktika, susijusi su Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalimi ..... I - 1617

3. Galimybė taikyti su Briuselio konvencija susijusią teismo praktiką aiškinant Romos konvenciją ..... I - 1619

a) Pažodinis aiškinimas ..... I - 1620

b) Istorinis aiškinimas ..... I - 1621

c) Sisteminis aiškinimas ..... I - 1623

d) Teleologinis aiškinimas ..... I - 1626

e) Paralelinio aiškinimo ribos ..... I - 1626

4. Kriterijai, į kuriuos privalo atsižvelgti nacionalinis teismas ..... I - 1628

E — Išvados ..... I - 1632

VII — Išvada ..... I - 1633

## I — Įvadas

1. Ši byla susijusi su Konvencijos dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės, pateiktos pasirašyti 1980 m. birželio 19 d. Romoje (toliau – Romos konvencija)[2], aiškinimu. Ši konvencija buvo priimta siekiant suderinti susitariančių valstybių kolizines teisės normas, ja sukurtas teisinis aiškumas ir pašalintas netikslumas, susijęs su sutartiniams santykiams taikytina teise. Romos konvencija buvo pakeista 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės[3] (toliau – Reglamentas „Roma I“)[4]. Šis reglamentas taikomas sutartims, sudarytoms po 2009 m. gruodžio

2 — OL L 266, p. 1.

3 — OL L 177, p. 6.

4 — Doktrinos pavyzdys: F. Ferrari „From Rome to Rome via Brussels: remarks on the law applicable to contractual obligations absent a choice by the parties“, *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*, Nr. 4/2009, kur pabrėžiama, kad šios teisinės priemonės tikslas – ne sukurti naujas teisės normas, o performuluoti jau egzistuojančią konvenciją reglamente. Taip pat žr., pavyzdžiui, P. Lagarde, A. Tenenbaum „De la convention de Rome au règlement Rome I“, *Revue critique de droit international privé*, Nr. 4/2008, p. 727 ir paskesnius.

17 dienos[5]. Kadangi šioje byloje nagrinėjama darbo sutartis buvo sudaryta 1998 metais, jai taikomos Romos konvencijos nuostatos.

2. Šioje byloje Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – Teisingumo Teismas) prašoma atsakyti į prejudicinį klausimą, susijusį su Romos konvencijos 6 straipsnio aiškinimu, kalbant apie darbo sutartims taikytiną teisę. Ši byla tikrai nėra pirmoji, kurioje Teisingumo Teismo prašoma aiškinti Romos konvenciją[6], tačiau tai bus pirmoji byla, kur Teisingumo Teismas aiškins konvencijos 6 straipsnį darbo sutartims taikytinos teisės aspektu[7]. Šiomis aplinkybėmis Teisingumo Teismas pirmiausia turės išnagrinėti, ar su Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalies aiškinimu susijusia teismo praktika galima remtis aiškinant Romos konvencijos 6 straipsnį, ir, konkrečiau kalbant, aiškinant šiame straipsnyje vartojamą sąvoką „vieta, kurioje darbuotojas nuolatos dirba pagal sutartį“[8]. Todėl, viena vertus, jis turės pripažinti, kad abiejose teisinėse priemonėse vartojamos panašios sąvokos, ir, kita vertus, paisyti paralelinio Briuselio konvencijos ir Romos konvencijos aiškinimo ribų.

3. Šioje byloje prejudicinis klausimas kyla nagrinėjant ginčą tarp Vokietijoje gyvenančio tarptautinių pervežimų vairuotojo H. Koelzsch ir Liuksemburgo Didžiosios Herzogystės dėl žalos atlyginimo dėl to, kad Liuksemburgo teismai tariamai klaidingai taikė Romos konvencijos nuostatas. H. Koelzsch šioje byloje teigia, kad nutraukiant darbo sutartį taikoma ne Liuksemburgo, o Vokietijos teisė, ir šiuo klausimu reikėtų remtis Vokietijos teisėje įtvirtintomis privalomomis darbuotojų teisių apsaugos nuostatomis. Kadangi Liuksemburgo darbo teismai byloje taikė ne Vokietijos, o Liuksemburgo teisės

5 — Žr. Reglamento „Roma I“ 28 straipsnį.

6 — Pirmasis sprendimas, kuriame Teisingumo Teismas aiškino Romos konvenciją, yra 2009 m. spalio 6 d. Sprendimas *ICF* (C-133/08, Rink. p. I-9687), susijęs su konvencijos 4 straipsnio, kuriame įtvirtintos taisyklės, pagal kurias nustatoma sutarčiai taikytina teisė šalims jos nepasirinkus, aiškinimu.

7 — Pažymėtina, kad 2010 m. liepos 29 d. prašyme priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teismui taip pat buvo pateiktas klausimas dėl Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies b punkto aiškinimo. Tai buvo byla *Voogsgeerd*, C-384/10 (OL C 317, p. 14). Ta byla susijusi su sąvokos „valstybės, kurioje yra darbdavio verslo vieta, teisė“, kaip ši sąvoka suprantama šiame straipsnyje, aiškinimu tokiu atveju, kai darbuotojas paprastai dirba ne vienoje valstybėje. Šios išvados pateikimo dieną Teisingumo Teismas dar nepriėmė sprendimo šioje byloje.

8 — Žr. 1993 m. liepos 13 d. Sprendimą *Mulox IBC* (C-125/92, Rink. p. I-4075); 1997 m. sausio 9 d Sprendimą *Rutten* (C-383/95, Rink. p. I-57); 2002 m. vasario 27 d. Sprendimą *Weber* (C-37/00, Rink. p. I-2013) ir 2003 m. balandžio 10 d. Sprendimą *Pugliese* (C-437/00, Rink. p. I-3573).

nuostatas, jis pateikė Liuksemburgo valstybei ieškinį dėl žalos atlyginimo, remdamasis netinkamu šios valstybės teismų darbu.

**II — Teisinis pagrindas**

A — *Romos konvencija*

4. Romos konvencijos 3 straipsnyje „Pasirinkimo laisvė“ nustatyta:

„1. Sutarčiai taikoma šalių pasirinkta teisė. Pasirinkimas turi būti tiksliai išreikštas ar aiškiai parodytas sutarties sąlygomis arba bylos aplinkybėmis. Šalys gali pasirinkti visai sutarčiai ar tik jos daliai taikytiną teisę.

<…>“

5. Pagal Romos konvencijos 4 straipsnį „Taikytina teisė nesant pasirinkimo“:

„1. Jeigu šalys nepasirinko taikytinos teisės pagal 3 straipsnį, taikoma valstybės, su kuria sutartinė prievolė yra labiausiai susijusi, teisė. Nepaisant to, atskirai sutarties daliai, kuri yra labiau susijusi su kita valstybe, išimties tvarka gali būti taikoma tos kitos valstybės teisė.

<…>“

6. Remiantis Romos konvencijos 6 straipsniu „Individualios darbo sutartys“:

„1. Nepaisant 3 straipsnio nuostatų, sutarties šalių teisė pasirinkti individualiai darbo sutarčiai taikytiną teisę neatima darbuotojo teisės į apsaugą, kurią jam suteikia privalomos teisės normos, jeigu, nesant pasirinkimo, būtų taikytina teisė pagal šio straipsnio 2 dalį.

2. Nepaisant 4 straipsnio nuostatų, pagal 3 straipsnį šalims nepasirinkus sutarties teisės, darbo sutarčiai taikoma:

a) valstybės, kurioje vykdydamas sutartį darbuotojas paprastai dirba, teisė, net jeigu jis laikinai dirba kitoje valstybėje;arba

b) jei darbuotojas paprastai nedirba darbo nė vienoje valstybėje, – valstybės, kurioje yra darbdavio verslo vieta, teisė,

išskyrus atvejus, kai iš aplinkybių visumos galima daryti išvadą, kad sutartis yra labiau susijusi su kita valstybe, ir šiuo atveju sutarčiai taikoma tos valstybės teisė.“

7. Pirmojo protokolo dėl Teisingumo Teismo jurisdikcijos aiškinti Konvenciją dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės, pateiktą pasirašyti 1980 m. birželio 19 d. Romoje[9] (toliau – Pirmasis protokolas dėl Romos konvencijos aiškinimo), 1 straipsnyje nustatyta:

„Europos Bendrijų Teisingumo Teismas turi jurisdikciją teikti nutarimus, aiškinančius:

a) Konvenciją dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės, pateiktą pasirašyti 1980 m. birželio 19 d. Romoje <…>;

b) Konvenciją dėl valstybių, tapusių Europos Bendrijų narėmis po tos dienos, kurią ji pateikta pasirašyti, prisijungimo prie Romos konvencijos;

<…>“

8. Pirmojo protokolo dėl Romos konvencijos aiškinimo 2 straipsnyje nustatyta:

„Toliau išvardyti teismai gali prašyti Teisingumo Teismą priimti prejudicinį sprendimą jų nagrinėjamoje byloje iškilusiu ir su 1 straipsnyje minėtų aktų išaiškinimu susijusiu klausimu, jei mano, jog tą klausimą būtina išspręsti, kad būtų galima priimti sprendimą:

<…>

b) Susitariančiųjų Valstybių teismai, veikiantys kaip apeliaciniai teismai.“

B — *Briuselio konvencija*

9. 1968 m. Briuselio konvencijos dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir

9 — OL C 27, p. 47.

komercinėse bylose vykdymo (toliau – Briuselio konvencija)[10] 5 straipsnyje nustatyta:

„Susitariančiojoje Valstybėje nuolat gyvenančiam asmeniui byla kitoje Susitariančiojoje Valstybėje gali būti keliama:

1) dėl dalykų, susijusių su sutartimi, – atitinkamos prievolės vykdymo vietos teismuose; dėl dalykų, susijusių su individualia darbo sutartimi, – vietoje, kur darbuotojas paprastai atlieka darbą; jei darbuotojas paprastai nedirba vienoje valstybėje, bylą darbdaviui galima iškelti valstybės, kurioje yra ar buvo darbdavio verslo vieta, teismuose.“[11]

C — *Sąjungos teisė*[12]

1. Reglamentas „Roma I“

10. Reglamento „Roma I“ septintoje konstatuojamojoje dalyje nustatyta:

„Šio reglamento dalykinė taikymo sritis ir nuostatos turėtų atitikti 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo („Briuselis I“) <…>“

11. Pagal reglamento 3 straipsnį „Pasirinkimo laisvė“:

„1. Sutarčiai taikoma šalių pasirinkta teisė. Pasirinkimas turi būti tiksliai išreikštas ar aiškiai parodytas sutarties sąlygomis arba bylos aplinkybėmis. Šalys gali pasirinkti visai sutarčiai ar tik jos daliai taikytiną teisę.

<…>“

10 — 1968 m. Briuselio konvencija dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo (OL L 299, 1972 m. gruodžio 31 d., p. 32) su pakeitimais, padarytais 1978 m. spalio 9 d. Konvencija dėl Danijos Karalystės, Airijos ir Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos karalystės prisijungimo (OL L 304, p. 1, iš dalies pakeista versija p. 77), 1982 m. spalio 25 d. Konvencija dėl Graikijos Respublikos prisijungimo (OL L 388, p. 1), 1989 m. gegužės 26 d. Konvencija dėl Ispanijos Karalystės ir Portugalijos Respublikos prisijungimo (OL L 285, p. 1) ir 1996 m. lapkričio 29 d. Konvencija dėl Austrijos Respublikos, Suomijos Respublikos ir Švedijos Karalystės prisijungimo (OL C 15, 1997 m. sausio 15 d., p. 1).

11 — Pabrėžtina, kad pirminėje Briuselio konvencijos versijoje nebuvo specialių nuostatų dėl jurisdikcijos darbo sutarčių atžvilgiu, šios nuostatos buvo įterptos tik 1989 m. Konvencija dėl Ispanijos Karalystės ir Portugalijos Respublikos prisijungimo prie Briuselio konvencijos (San Sebastiano konvencija, OL L 285, p. 1).

12 — Šioje išvadoje sąvoką „Sąjungos teisė“ vartosiu kaip sąvoką, apimančią Bendrijos teisę ir Sąjungos teisę. Cituodama pirminės teisės nuostatas, cituosiu tas, kurios taikomos *ratione temporis*.

12. Remiantis Reglamento „Roma I“ 8 straipsniu „Individualios darbo sutartys“:

„1. Individualiai darbo sutarčiai taikoma pagal 3 straipsnį šalių pasirinkta teisė. Tačiau toks teisės pasirinkimas negali atimti iš darbuotojo apsaugos, kurią jam teikia nuostatos, nuo kurių negalima nukrypti susitarimu pagal teisę, kuri, nepasirinkus teisės, būtų taikoma šio straipsnio 2, 3 ir 4 dalių pagrindu.

2. Tiek, kiek šalys nepasirinko individualiai darbo sutarčiai taikytinos teisės, sutarčiai taikoma teisė valstybės, kurioje, o jei ši sąlyga netenkinama – iš kurios, darbuotojas vykdydamas sutartį įprastai atlieka darbą, teisė. Laikoma, kad valstybė, kurioje įprastai atliekamas darbas, nepasikeitė, jei darbuotojas laikinai dirba kitoje valstybėje.

3. Jei taikytinos teisės neįmanoma nustatyti pagal 2 dalį, sutarčiai taikoma valstybės, kurioje yra darbuotoją įdarbinusios įmonės verslo vieta, teisė.

4. Jei iš aplinkybių visumos paaiškėja, kad sutartis glaudžiau susijusi su kita valstybe nei nurodyta 2 ar 3 dalyse, taikoma tos kitos valstybės teisė.“

2. Reglamentas Nr. 44/2001

13. 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo[13] (toliau – Reglamentas Nr. 44/2001) 5 skirsnyje reglamentuojama jurisdikcija, susijusi su individualiomis darbo sutartimis. Šiame skirsnyje esančiame 18 straipsnyje nustatyta:

„1. Bylose, susijusiose su individualiomis darbo sutartimis, jurisdikcija nustatoma vadovaujantis šiuo skirsniu, nepažeidžiant 4 straipsnio ir 5 straipsnio 5 punkto.

<…>“

14. Reglamento Nr. 44/2001 19 straipsnyje nustatyta:

„Valstybėje narėje nuolat gyvenančiam darbdaviui bylą galima iškelti:

1. valstybės narės, kurioje yra jo nuolatinė buvimo vieta, teismuose arba

13 — OL L 12, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 4 t., p. 42.

2. kitoje valstybėje narėje:

a) darbuotojo darbo vietos teismuose arba paskutinės tokios darbo vietos teismuose; arba

b) jeigu darbuotojo darbo vieta yra arba buvo ne kurioje nors šalyje, kurioje yra arba buvo darbuotoją įdarbinusi įmonė, teismuose.“

(*Betriebsverfassungsgesetz*) 103 straipsnį reikalaujamas pritarimas arba jis pakeistas teismo sprendimu. Pasibaigus kadencijai, darbo tarybos narį <…> draudžiama atleisti dar vienus metus, <…> išskyrus atvejus, kai dėl tam tikrų aplinkybių darbdavys gali jį atleisti iš darbo dėl svarbios priežasties nesilaikydamas pranešimo termino. Šios nuostatos netaikomos, jei nario statusas panaikinamas remiantis teismo sprendimu.

<…>“

## III — Faktinės aplinkybės, procesas pagrindinėje byloje ir prejudiciniai klausimai

D — *Nacionalinė teisė*

15. Vokietijos Apsaugos nuo atleidimo iš darbo įstatymo (*Kündigungsschutzgesetz*, toliau – *KSchG*) 15 straipsnyje „Atleidimo neteisėtumas“ (*Unzulässigkeit der Kündigung*) nustatyta:

„1. Įmonės darbo tarybos narį <…> atleisti draudžiama, išskyrus atvejus, kai dėl tam tikrų aplinkybių darbdavys gali jį atleisti iš darbo dėl svarbios priežasties nesilaikydamas pranešimo termino ir kai yra gautas pagal Įmonių organizavimo įstatymo

16. Bendrovė *Gasa Spedition Luxembourg S.A.* (toliau – *Gasa Spedition*), įsteigta Liuksemburge, 1998 m. įdarbino H. Koelzsch, gyvenantį Osnabriuke (Vokietija), tarptautinių pervežimų vairuotoju. Todėl 1998 m. spalio 16 d. H. Koelzsch ir bendrovė *Gasa Spedition* pasirašė darbo sutartį, pagal kurią Liuksemburgo teismai turi išimtinę jurisdikciją. Sutartyje taip pat yra nuostata, kurioje pateikiama nuoroda į Liuksemburgo Įstatymą dėl darbo sutarties[14].

14 — Darbo sutarties 2 straipsnyje buvo numatyta, kad jei nė viena iš šalių nenutraukia sutarties nesibaigus bandomajam laikotarpiui, sutartis tampa neterminuota pagal 1989 m. gegužės 24 d. įstatymą, t. y. Liuksemburgo Įstatymą dėl darbo sutarties (*Loi du 24 mai 1989 sur le contrat de travail*, Liuksemburgo Didžiosios Hercogystės oficialusis leidinys Nr. 35, 1989 m. birželio 5 d., p. 611).

17. Bendrovė *Gasa Spedition* yra Danijos bendrovės *Gasa Odense Blomster A.m.b.a.* dukterinė įmonė. Ji užsiima gėlių ir kitų augalų pervežimu iš Odensės (Danija) į daugiausia Vokietijos, bet taip pat ir kitų Europos valstybių vietoves. Pervežama sunkvežimiais, statomais trijose skirtingose vietose Vokietijoje (Kaselyje, Noikirchene-Flyne ir Osnabriuke). Sunkvežimiai registruoti Liuksemburge, o vairuotojai apdrausti pagal Liuksemburgo socialinės apsaugos sistemą.

18. 2001 m. lapkričio 9 d. bendrovę *Gasa Spedition Luxembourg S.A.* perėmė pagal Danijos teisę įsteigta bendrovė *Ove Østergaard* ir pervadino ją *Ove Østergaard Lux S.A.*

19. 2001 m. kovo 13 d. laišku bendrovės *Gasa Spedition Luxembourg* direktorius nutraukė H. Koelzsch darbo sutartį nuo 2001 m. gegužės 15 dienos. Tačiau H. Koelzsch tvirtina, kad dar 2001 m. kovo 23 dieną buvo atleistas iš darbo žodžiu ir kad šis atleidimas tuoj pat įsigaliojo. Jis nurodė, kad Vokietijoje buvo bendrovės *Gasa Spedition Luxembourg* darbo tarybos (*Betriebstrat*) pavaduojantis narys ir, atsižvelgiant į Vokietijos teisės aktų dėl atleidimo iš darbo privalomąsias nuostatas, jis buvo atleistas neteisėtai. Jis pabrėžė, kad pagal šias nuostatas tiek aktyvūs, tiek pavaduojantys šios tarybos nariai turi teisę į minėtą apsaugą. Šiuo klausimu jis nurodė *KSchG* 15 straipsnio 1 dalį, pagal kurią draudžiama atleisti darbo tarybos narius, ir Federalinio darbo teismo (*Bundesarbeitsgericht*) praktiką, pagal kurią šis draudimas atleisti taikomas ir pavaduojantiems darbo tarybos nariams[15].

20. H. Koelzsch kreipėsi į Osnabriuko darbo teismą dėl atleidimo iš darbo neteisėtumo. Šis teismas pareiškė neturintis jurisdikcijos *ratione loci*. H. Koelzsch pateikė skundą dėl tokio sprendimo, tačiau skundas nebuvo patenkintas.

21. Todėl H. Koelzsch pareiškė ieškinį Liuksemburgo darbo teisme, prašydamas atlyginti žalą, patirtą dėl neteisėto atleidimo iš darbo, ir sumokėti neišmokėtą darbo užmokestį. Jis tvirtino, kad apskritai visai darbo sutarčiai ir būtent jo prašymui išmokėti darbo užmokestį turi būti taikoma Liuksemburgo teisė, o jo atleidimas iš darbo – nagrinėjamas pagal Vokietijos teisę. Šį teiginį jis pagrindė argumentu, kad jis buvo pavaduojantis darbo tarybos narys ir todėl jam turi būti taikoma *KSchG* 15 straipsnio 1 dalis, kuri yra privaloma teisės norma, susijusi su darbuotojų teisių apsauga, pagal Romos konvencijos 6 straipsnio 1 dalį. Jis teigė, kad sutarčiai taikytina teisė turi būti

15 — H. Koelzsch nurodo 1988 m. kovo 17 d. *Bundesarbeitsgericht* sprendimą (2 AZR 576/87).

nustatoma remiantis Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalimi.

22. Liuksemburgo darbo teismas savo 2004 m. kovo 4 d. sprendime nurodė, kad Liuksemburgo teisė taikoma visam ginčui, pripažino H. Koelzsch ieškinį iš dalies nepagrįstu ir jį iš dalies atmetė. Šį sprendimą apeliacinis teismas patvirtino 2005 m. gegužės 26 d. sprendimu, o kasacinis teismas 2006 m. birželio 15 d. sprendimu atmetė kasacinį skundą dėl minėto sprendimo.

23. H. Koelzsch pareiškė ieškinį Liuksemburgo Didžiajai Hercogystei Liuksemburgo apygardos teisme, reikalaudamas sumokėti 168 301,77 EUR žalos atlyginimą su įstatyme nustatytomis palūkanomis už vėlavimą sumokėti, remiantis 1988 m. rugsėjo 1 d. Liuksemburgo Įstatymo dėl valstybės ir vietos valdžios institucijų civilinės atsakomybės (*Loi du 1er septembre 1988 relative à la responsabilité civile de l'Etat et des collectivités publiques*[16]). H. Koelzsch nurodė, kad Liuksemburgo teismų sprendimais jam buvo padaryta žala, nes jais pažeistos Romos konvencijos 6 straipsnio 1 ir 2 dalys, kadangi juose neatsižvelgta į privalomas Vokietijos teisės normas, susijusias su darbo tarybos narių apsauga. Be to, anot H. Koelzsch, pažeista Sąjungos teisė, nes atmestas jo pasiūlymas pateikti Teisingumo Teismui prejudicinį klausimą. 2007 m. lapkričio 9 d. sprendimu apygardos teismas atmetė ieškinį kaip nepagrįstą.

24. H. Koelzsch dėl šio sprendimo pateikė apeliacinį skundą apeliaciniame teisme (toliau – prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas).

25. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad pirmosios instancijos teismas turėjo pripažinti H. Koelzsch ieškinį dėl žalos atlyginimo nepriimtinu, nes jau įsiteisėjo ankstesniame procese, kuriame H. Koelzsch rėmėsi atleidimo iš darbo neteisėtumu, priimtas sprendimas. Anot prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo, šiame procese H. Koelzsch savo prašymu dėl žalos atlyginimo ginčija tai, kas jau galutinai buvo nuspręsta nagrinėjant bylą darbo teismuose. Tačiau prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pabrėžia, kad H. Koelzsch ieškinys dėl žalos atlyginimo neturėtų būti laikomas nepriimtinu, nes Liuksemburgo Didžioji Hercogystė vykstant apeliaciniam procesui neteigė, jog šis ieškinys nepriimtinas, ir kad jis negali jo pripažinti nepriimtinu savo iniciatyva. Kadangi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, kaip apeliacinė instancija, privalo atsižvelgti į pirmosios instancijos teismo argumentus, jis turi nagrinėti H. Koelzsch ieškinį dėl žalos atlyginimo ir todėl nusprendė

16 — Liuksemburgo Didžiosios Hercogystės oficialusis leidinys Nr.° 51, 1988 m. rugsėjo 26 d., p. 1000.

pateikti Teisingumo Teismui prejudicinį klausimą.

26. Tokiomis aplinkybėmis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, remdamasis Pirmuoju protokolu dėl Romos konvencijos aiškinimo, 2010 m. sausio 15 d. nutartimi nusprendė pateikti Teisingumo Teismui šį prejudicinį klausimą:

„Ar 1980 m. birželio 19 d. Romos konvencijos dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės 6 straipsnio 2 dalies a punkte apibrėžtą kolizinę normą, kurioje nurodyta, kad darbo sutarčiai taikoma valstybės, kurioje vykdydamas sutartį darbuotojas paprastai dirba, teisė, reikia aiškinti taip, kad tuo atveju, kai darbuotojas atlieka savo darbą keliose valstybėse, tačiau reguliariai grįžta į vieną iš jų, tokia valstybė turi būti laikoma ta, kur darbuotojas paprastai dirba?“

## IV — Procesas Teisingumo Teisme

27. Teisingumo Teismas nutartį dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą gavo 2010 m. sausio 18 dieną. Per rašytinę proceso dalį pastabas pateikė H. Koelzsch, Liuksemburgo vyriausybė, Graikijos vyriausybė ir Komisija. Per 2010 m. spalio 26 d. posėdį H. Koelzsch atstovas, Liuksemburgo vyriausybė ir Komisija pateikė žodines pastabas ir atsakė į Teisingumo Teismo klausimus.

## V — Šalių argumentai

### A — *Teisingumo Teismo jurisdikcija*

28. Teisingumo Teismo jurisdikcijos atsakyti į prejudicinį klausimą aspektas nagrinėjamas tik Komisijos rašytinėse pastabose, kuriose ji teigia, kad Teisingumo Teismas yra kompetentingas, nes prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas bylą nagrinėja kaip apeliacinė instancija, kaip ji suprantama pagal Pirmojo protokolo dėl Romos konvencijos aiškinimo 2 straipsnio b punktą.

### B — *Prejudicinis klausimas*

29. H. Koelzsch teigia, kad pagal Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalį šalims nepasirinkus darbo sutarčiai taikytinos teisės taikoma valstybės, kurioje darbuotojas paprastai dirba, teisė. Atsižvelgiant į aplinkybę, kad valstybės (vietos), kurioje darbuotojas „paprastai dirba“

sąvoka vartojama ir Romos konvencijoje, ir Briuselio konvencijoje, anot H. Koelzsch, šią sąvoką Romos konvencijoje reikia aiškinti taip pat, kaip Teisingumo Teismas ją aiškino savo praktikoje, susijusioje su Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalimi. H. Koelzsch pabrėžia, kad iš teismo praktikos matyti, jog tokiu atveju, kai darbuotojas dirba keliose Konvencijos valstybėse, Briuselio konvencijos nereikėtų aiškinti taip, kad jurisdikciją turi visų valstybių, kuriose darbuotojas dirba, teismai[17]. Priešingai, kompetentingas būtų vietos, kurioje arba iš kurios darbuotojas vykdo pagrindinius įsipareigojimus darbdaviui, arba vietos, kurią jis pasirinko kaip savo profesinės veiklos centrą, teismas. H. Koelzsch mano, kad tarptautinių pervežimų atveju, kai vairuotojas didžiąją dalį laiko praleidžia susitariančioje valstybėje, iš kurios jis organizuoja savo profesinę veiklą ir į kurią reguliariai sugrįžta, faktinis jo profesinės veiklos centras yra toje susitariančioje valstybėje. Jis teigia, kad, taikant šiuos kriterijus, jo profesinės veiklos centras yra Vokietijoje.

30. Liuksemburgo vyriausybė teigia, kad Romos konvencijos 6 straipsnis turi būti aiškinamas taip, jog šalių pasirinkimas neturi atimti iš darbuotojo apsaugos, kuri jam užtikrinama objektyviai taikytinos teisės privalomomis nuostatomis. Remiantis Romos konvencijos 6 straipsniu, tai gali būti valstybės, kurioje darbuotojas paprastai dirba, teisė (6 straipsnio 2 dalies a punktas) arba valstybės, kurioje yra darbdavio verslo vieta, teisė (6 straipsnio 2 dalies b punktas). Liuksemburgo vyriausybė tvirtina, kad H. Koelzsch paprastai dirbo ne vienoje valstybėje, todėl taikytina teisė turi būti nustatoma remiantis Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies b punktu. Taigi šioje byloje nagrinėjamai darbo sutarčiai taikoma Liuksemburgo teisė.

31. Graikijos vyriausybė pabrėžia, kad, pirma, Romos konvenciją reikia aiškinti atsižvelgiant į Reglamento „Roma I“ nuostatas ir, antra, aiškinant Romos konvencijos 6 straipsnį taip pat reikia atsižvelgti į teismo praktiką, susijusią su Briuselio konvencija. Tuo remdamasi ji pabrėžia, kad Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies a punktą reikia aiškinti taip, kad tokiu atveju, kai darbuotojas dirba keliose valstybėse, bet reguliariai grįžta į vieną iš jų, ši valstybė gali būti ta, kurioje arba iš kurios darbuotojas paprastai dirba, su sąlyga, kad šioje valstybėje kartu yra ir jo profesinės veiklos centras. Anot Graikijos vyriausybės, tai turi įvertinti nacionalinis teismas. Be to, Graikijos vyriausybė nurodo, kad jei neįmanoma nustatyti, kokioje vietoje darbuotojas

17 — Šiuo klausimu H. Koelzsch nurodo 8 išnašoje minėtus sprendimus *Mulox* (21–23 punktai), *Rutten* (18 punktas) ir *Weber* (42 punktas).

paprastai dirba, ir jei darbdavio verslo vieta (Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies b punktas) nesusijusi su darbo sutartimi, nacionalinis teismas gali taikyti Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies paskutinę pastraipą, pagal kurią taikoma tos valstybės teisė, su kuria sutartis labiausiai susijusi.

32. Anot Komisijos, siekiant užtikrinti vienodą Romos konvencijos sąvokų aiškinimą, jas reikia aiškinti savarankiškai ir neatsižvelgiant į skirtingų susitariančių valstybių teisės sąvokas. Be to, Komisija mano, kad, atsižvelgiant į glaudų ryšį tarp Romos konvencijos ir Briuselio konvencijos bei Reglamento Nr. 44/2001, bei į tai, kad šiuose teisės aktuose dažnai vartojamos tos pačios sąvokos, reikia kuo geriau užtikrinti šių sąvokų suderinamumą ir vienodą jų aiškinimą. Ji pabrėžia, kad Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalies, kuria remiantis atsirado specialios teisės normos, kuriomis nustatoma jurisdikcija darbo sutarčių atžvilgiu, priėmimą lėmė Teisingumo Teismo praktika, susijusi su šio straipsnio aiškinimu, kurioje Teisingumo Teismas, be kita ko, rėmėsi ir Romos konvencijos 6 straipsnio nuostatomis dėl darbuotojų apsaugos.

33. Kalbėdama apie sąvoką „vieta, kur darbuotojas paprastai dirba“, Komisija pabrėžia, kad Teisingumo Teismas byloje *Mulox*[18] ir dviejose vėlesnėse bylose (bylos *Rutten*[19] ir *Weber*[20]) dėl Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalies aiškinimo yra nusprendęs, jog tokiu atveju, kai darbuotojas dirba kelių susitariančių valstybių teritorijoje, savo sutartinę prievolę jis įvykdo vietoje, kurioje arba iš kurios iš esmės vykdo savo sutartinius įsipareigojimus darbdaviui. Taigi ji mano, kad Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies b punktas turi būti aiškinamas taip, kad tokiu atveju, kai darbuotojas dirba kelių susitariančių valstybių teritorijoje, vieta, kur jis paprastai dirba, kaip ji suprantama pagal šią nuostatą, yra vieta, kur yra faktinis jo veiklos centras. Ji pabrėžia, kad, siekiant nustatyti šią vietą, pirmiausia reikia atsižvelgti į aplinkybę, jog darbuotojas didžiąją dalį savo darbo laiko

18 — 8 išnašoje minėtas Sprendimas *Mulox*.
19 — 8 išnašoje minėtas Sprendimas *Rutten*.
20 — 8 išnašoje minėtas Sprendimas *Weber*.

praleidžia valstybėje, kurioje statomos transporto priemonės, skirtos vykdyti profesinę veiklą, iš kurios organizuojami vairuotojų keitimai ir į kurią jis sugrįžta po kiekvienos darbo kelionės į užsienį.

parengta siekiant pašalinti kliūtis, kylančias dėl sutarčių srityje taikomų skirtingų kolizinių normų, ir stiprinti teisinį saugumą bei įgytų teisių apsaugą privatinėje teisėje.[24]

## VI — Generalinės advokatės vertinimas

### A — *Įvadas*

34. Pirmiausia pažymėtina, jog iš Romos konvencijos preambulės išplaukia, kad ji buvo sudaryta siekiant tarptautinės privatinės teisės srityje tęsti teisės vienodinimo darbą, pradėtą priėmus Briuselio konvenciją[21]. Iš šios preambulės taip pat išplaukia, kad konvencija siekiama įtvirtinti vienodas taisykles dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės, nesvarbu, kur turi būti priimtas teismo sprendimas[22]. Kaip matyti iš Giuliano ir Lagarde pranešimo apie Romos konvenciją[23], ši buvo

35. Dėl šios bylos pirmą kartą Teisingumo Teismo praktikoje kilo Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies aiškinimo klausimas. Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalyje nustatoma darbo sutartims taikytina teisė, kai sutarties šalys jos nepasirinko. Šis straipsnis taip pat gali būti taikomas, jei, kaip nagrinėjamoje byloje, dėl sutarties šalių pasirinkimo tampa netaikomos privalomos nuostatos, susijusios su darbuotojų teisių apsauga, kurios būtų taikomos nesant pasirinkimo (6 straipsnio 1 dalis). Pagal Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalį pagrindinė taisyklė yra ta, kad taikoma valstybės, kurioje darbuotojas paprastai dirba, teisė (a punktas), bet alternatyviai taikoma valstybės, kurioje yra darbdavio verslo vieta, teisė, jei darbuotojas paprastai dirba ne vienoje valstybėje (b punktas). Išimtinai galima taikyti valstybės, su kuria darbo sutartis labiausiai susijusi, teisę (6 straipsnio 2 dalies paskutinė pastraipa).

21 — Žr. 6 išnašoje minėtą Sprendimą *ICF* (22 punktas).

22 — Taip pat žr. generalinio advokato Y. Bot išvadą byloje *ICF* (2009 m. spalio 6 d. Sprendimas, C-133/08, Rink. p. I-9687, 35 punktas).

23 — Milano universiteto profesoriaus Mario Giuliano ir Paryžiaus I universiteto profesoriaus Paul Lagarde pranešimas apie Konvenciją dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (OL C 282, 1980 m. spalio 31 d., p. 1), toliau – Giuliano ir Lagarde pranešimas apie Romos konvenciją.

24 — Žr. 6 išnašoje minėtą Sprendimą *ICF* (23 punktas).

36. Kaip pagrįstai teigia Komisija, taip pat reikia pabrėžti, kad Romos konvencijos sąvokas būtina aiškinti savarankiškai, neatsižvelgiant į jų aiškinimą pagal susitariančių valstybių teisę. Todėl reikia remtis konvencijos sistema ir tikslu, siekiant užtikrinti vienodą jos aiškinimą visose susitariančiose valstybėse. Savarankiško aiškinimo principą Teisingumo Teismas jau daug kartų patvirtino aiškindamas Briuselio konvenciją[25] ir Reglamentą Nr. 44/2001[26], bet, mano nuomone, šis principas taikomas ir Romos konvencijai.

B — Teisingumo Teismo jurisdikcija

37. Nagrinėjant Teisingumo Teismo jurisdikciją atsakyti į prejudicinį klausimą, reikia pritarti Komisijai, kuri teigia, kad Teisingumo Teismas yra kompetentingas. Pagal Pirmojo protokolo dėl Romos konvencijos aiškinimo, įsigaliojusio 2004 m. rugpjūčio 1 d., 2 straipsnio b punktą susitariančių valstybių teismai, nagrinėjantys bylą kaip apeliaciniai teismai, gali prašyti Teisingumo Teismo priimti prejudicinį sprendimą klausimu, kilusiu jo nagrinėjamoje byloje ir susijusiu su Romos konvencijos aiškinimu. Kadangi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas šią bylą nagrinėja kaip apeliacinis teismas, Teisingumo Teismas turi jurisdikciją atsakyti į prejudicinį klausimą.

C — *Klausimas dėl valstybės atsakomybės nagrinėjamoje byloje teisinio pagrindo*

38. Reikia pabrėžti, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamas ginčas tarp H. Koelzsch ir Liuksemburgo Didžiosios Hercogystės. Taigi kalbama apie privataus asmens ieškinį valstybei, kuriuo privatus asmuo prašo atlyginti žalą, patirtą dėl netinkamo nacionalinių teismų darbo. Nors prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nepateikė prejudicinio klausimo dėl tokios atsakomybės teisinio pagrindo, norėčiau pateikti kelis trumpus paaiškinimus, kad būtų išvengta galimo klaidingo problematikos supratimo.

39. Pirmosios instancijos nacionalinis teismas kaip nacionalinių teismų atsakomybės už galimą netinkamą Romos konvencijos nuostatų taikymą teisiniu pagrindu rėmėsi

25 — Žr., pavyzdžiui, 1978 m. birželio 21 d. Sprendimą *Bertrand* (150/77, Rink. p. 1431, 14–16 punktai); 1993 m. sausio 19 d. Sprendimą *Shearson Lehman Hutton* (C-89/91, Rink. p. I-139, 13 punktas); 1997 m. liepos 3 d. Sprendimą *Benincasa* (C-269/95, Rink. p. I-3767, 12 punktas); 2002 m. liepos 11 d. Sprendimą *Gabriel* (C-96/00, Rink. p. I-6367, 37 punktas) ir 2005 m. sausio 20 d. Sprendimą *Engler* (C-27/02, p. I-481, 33 punktas).

26 — Žr., pavyzdžiui, 2006 m. liepos 13 d. Sprendimą *Reisch Montage* (C-103/05, Rink. p. I-6827, 29 punktas); 2008 m. spalio 2 d. Sprendimą *Hassett ir Doherty* (C-372/07, Rink. p. I-7403, 17 punktas) ir 2009 m. balandžio 23 d. Sprendimą *Draka NK Cables ir kt.* (C-167/08, Rink. p. I-3477, 19 punktas).

Teisingumo Teismo sprendimu *Köbler*[27], kuriame Teisingumo Teismas nusprendė, kad principas, pagal kurį valstybės narės privalo atlyginti joms inkriminuojamu Bendrijos (dabar – Sąjungos) teisės pažeidimu asmenims padarytą žalą, yra taikomas ir tuo atveju, kai pažeidimas buvo padarytas galutinės instancijos teismo sprendimu, jei pažeista teisės norma siekiama suteikti teises asmenims, pažeidimas yra pakankamai rimtas ir egzistuoja tiesioginis priežastinis ryšys tarp šio pažeidimo ir nukentėjusių asmenų patirtos žalos[28]. Tačiau prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, priešingai nei pirmosios instancijos teismas, mano, kad Teisingumo Teismo sprendimas *Köbler* neturėtų būti taikomas šioje byloje.

40. Pabrėžtina, kad šioje byloje negalima remtis Sprendimu *Köbler* dėl dviejų priežasčių.

41. Pirma, Romos konvencija yra ne Sąjungos teisės sistemos dalis, bet susitariančių valstybių sudaryta tarptautinė sutartis[29]. Todėl, mano nuomone, principas, kurį Teisingumo Teismas įtvirtino Sprendime *Köbler*, nagrinėjamoje byloje netaikytinas, nes Teisingumo Teismas jį išplėtojo Sąjungos teisės požiūriu.

42. Antra, Teisingumo Teismo jurisdikcija aiškinti Romos konvencijos nuostatas grindžiama ne SESV 267 straipsnyje įtvirtinta prašymo priimti prejudicinį sprendimą galimybe. Šį klausimą susitariančios valstybės atskirai suderino dviejuose specialiuose protokoluose, pridėtuose prie Romos konvencijos[30]. Atsižvelgiant į šį aspektą, reikia pabrėžti, kad pagal Pirmąjį protokolą dėl Romos konvencijos aiškinimo nacionaliniai teismai turi tik galimybę, o ne pareigą pateikti Teisingumo Teismui prejudicinius klausimus. Šio protokolo 2 straipsnyje nustatyta, kad šiame straipsnyje minimi teismai „gali“ prašyti Teisingumo Teismo priimti prejudicinį sprendimą[31]. Todėl prejudicinių klausimų sistema pagal Romos konvenciją labai skiriasi nuo sistemos, taikomos Sąjungos teisėje pagal SESV 267 straipsnį.

43. Mano nuomone, pagal Sąjungos teisę Romos konvencijos valstybės neprivalo atlyginti

27 — 2003 m. rugsėjo 30 d. Sprendimas *Köbler* (C-224/01, Rink. p. I-10239).

28 — 27 išnašoje minėtas Sprendimas *Köbler* (rezoliucinės dalies 1 punktas).

29 — Doktrinoje žr., pavyzdžiui, F. Rigaux „Quelques problèmes d'interprétation de la Convention de Rome“, *L'européanisation du droit international privé* (Tryro Europos teisės akademijos straipsnių rinkinys, 8 tomas), 1996, p. 33.

30 — Žr. Pirmąjį protokolą dėl Romos konvencijos aiškinimo ir Antrąjį protokolą, kuriuo Teisingumo Teismui suteikiami tam tikri įgaliojimai aiškinti Konvenciją dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės, pateiktą pasirašyti 1980 m. birželio 19 d. Romoje (OL C 27, 1998, p. 52), minėtus 9 išnašoje.

31 — Doktrinoje šis aspektas taip pat pabrėžiamas, pavyzdžiui, R. Plender „The European Contracts Convention. The Rome Convention on the Choice of Law for Contracts“, Sweet & Maxwell, Londonas 1991, p. 42, 2.25 punktas.

žalos, kurią privatus asmuo patyrė dėl Romos konvencijos pažeidimo. Žinoma, konvencijoje nedraudžiama susitariančioma valstybėms reglamentuoti šią atsakomybės rūšį nacionaliniuose teisės aktuose, kaip tai padarė Liuksemburgas 1988 m. rugsėjo 1 d. Įstatyme dėl valstybės ir viešosios valdžios institucijų civilinės atsakomybės[32].

D — *Prejudicinio klausimo nagrinėjimas*

44. Savo prejudiciniu klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies a punktą reikia aiškinti taip, kad tuo atveju, kai darbuotojas atlieka savo darbą keliose valstybėse, tačiau reguliariai grįžta į vieną iš jų, tokia valstybė turi būti laikoma ta, kur darbuotojas paprastai dirba.

45. Kaip Komisija pagrįstai pabrėžia savo rašytinėse pastabose[33], šį klausimą reikia suprasti ir taip, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, ar aiškinant Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies a punktą galima remtis Teisingumo Teismo praktikoje, susijusioje su Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalimi, pateiktu aiškinimu[34]. Šioje praktikoje Teisingumo Teismas atsižvelgė ne tik į vietą, kur darbuotojas paprastai dirba, bet ir į vietą, *iš kurios* jis paprastai atlieka savo darbą. Todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nori žinoti, ar pagal Romos konvenciją nustatant darbo sutarčiai taikytiną teisę gali būti svarbi aplinkybė, kad darbuotojas reguliariai grįžta į tam tikrą valstybę. Šioje išvadoje laikysiuosi požiūrio, kad šią teismo praktiką galima taikyti aiškinant Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies a punktą, tačiau pridedant tam tikrus patikslinimus, kurių pageidavo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas.

46. Aiškindama Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies a punkto sąvoką „valstybė, kurioje vykdydamas sutartį darbuotojas paprastai dirba“, šioje išvadoje atliksiu nuoseklią analizę. Pirmiausia trumpai pristatysiu Romos konvencija sukurtą darbuotojo, kaip silpnesnės sutarties šalies, apsaugos sistemą. Tada apžvelgsiu Teisingumo Teismo praktiką, susijusią su Briuselio konvencijos 5 straipsnio 5 dalimi, ir, remdamasi įvairiais aiškinimo metodais, pateiksiu argumentus, kad šią

32 — Minėta 16 išnašoje.

33 — Žr. Komisijos rašytinių pastabų 27 punktą.

34 — Žr. 8 išnašoje minėtus sprendimus *Mulox*, *Rutten*, *Weber* ir *Pugliese*.

teismo praktiką galima taikyti aiškinant Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies a punktą. Galiausiai nagrinėsiu kriterijus, į kuriuos prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi atsižvelgti nustatydamas valstybę, kurioje arba iš kurios darbuotojas paprastai atlieka savo darbą.

1. Romos konvencija ir darbuotojo, kaip silpnesnės sutarties šalies, apsauga

47. Pagrindinė Romos konvencijoje įtvirtinta sutartinėms prievolėms taikytinos teisės nustatymo taisyklė yra šalių valios autonomija pasirenkant sutartinėms prievolėms taikytiną teisę. Ši taisyklė įtvirtinta Romos konvencijos 3 straipsnyje[35]. Nesant šalių pasirinkimo, taikytina teisė nustatoma remiantis konvencijos 4 straipsniu, kuriame numatytas pagrindinis kriterijus – taikyti tos valstybės, su kuria sutartis labiausiai susijusi, teisę.

48. Romos konvencijos 6 straipsnis, kuriame reglamentuojama darbo sutartims taikytina teisė, yra *lex specialis* konvencijos 3 ir 4 straipsnio atžvilgiu. Pirma, sutarties šalys savo susitarimu darbo sutartyje negali eliminuoti tos valstybės, kurios teisė būtų taikoma nesant pasirinkimo, privalomų teisės nuostatų, susijusių su darbuotojų teisių apsauga (Romos konvencijos 6 straipsnio 1 dalis)[36]. Antra, konvencijos 6 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos specialios normos, kurios taikomos nesant šalių pasirinkimo: tokiu atveju taikoma valstybės, kurioje darbuotojas paprastai dirba, teisė arba, jei tokios valstybės neįmanoma nustatyti, valstybės, kurioje yra darbdavio verslo vieta, teisė. Tačiau Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies paskutinėje pastraipoje numatyta speciali taisyklė, pagal kurią nė viena iš minėtų nuostatų netaikoma,

35 — Žr. 22 išnašoje minėtą generalinio advokato Y. Bot išvadą byloje *ICF* (36 punktas).

36 — Plačiau apie privalomas nuostatas Romos konvencijoje žr. M. Wojewoda „Mandatory rules in private international law: with special reference to the mandatory system under the Rome Convention on the law applicable to contractual obligations", *Maastricht journal of European and comparative law*, Nr. 2/2000, p. 183 ir paskesni. Kalbėdamas apie Romos konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje minimas privalomas nuostatas šis autorius pabrėžia (p. 201), kad šios rūšies privalomas nuostatas vertinti kaip tokias yra sudėtinga: nacionalinis teismas pirmiausia turi nustatyti, kokia teisė taikoma darbo sutarčiai, jei šalys tokios teisės nepasirinko, tada nustatyti, ar šioje teisėje yra privalomų nuostatų dėl darbuotojų teisių apsaugos, ir galiausiai taikyti nuostatas, kurios yra palankesnės darbuotojui negu šalių pasirinktos teisės nuostatos. Taip pat žr. I. F. Fletcher „Conflict of Laws and European Community Law: With Special Reference to the Community Conventions on private international law", North-Holland, Amsterdamas 1982, p. 168; R. C. G. J. Morse „Consumer Contracts, Employment Contracts and the Rome Convention", *International and Comparative Law Quarterly*, Nr. 1/1992, p. 14–16; M. M. Salvadori „La protezione del contraente debole (consumatori e lavoratori) nella Convenzione di Roma", G. Sacerdoti, M. Frigo (leid.), „La Convenzione di Roma sul diritto applicabile ai contratti internazionali", Giuffrè Editore, Milanas 1993, p. 62 ir 63.

jei sutartis labiau susijusi su kita valstybe: šiuo atveju sutarčiai taikoma tos valstybės teisė[37].

49. Taip pat reikia pabrėžti, kad Teisingumo Teismas savo praktikoje, konkrečiau kalbant – susijusioje su Briuselio konvencija, teigė, kad darbo sutartys skiriasi nuo kitų sutarčių, būtent nuo paslaugų teikimo sutarčių, nes jomis sukuriamas pastovus ryšys, dėl kurio darbuotojas tam tikra prasme integruojamas į darbdavio struktūrą; darbuotojas yra susijęs su vieta, kur vykdo savo veiklą[38]. Be to, pabrėžiama, kad, aiškinant atitinkamas Briuselio konvencijos nuostatas, reikia laikytis reikalavimo užtikrinti tinkamą darbuotojo, kaip silpnesnės sutarties šalies, apsaugą[39].

37 — Reglamente Roma I panaši taisyklė numatyta 8 straipsnio 4 dalyje, bet nei Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalyje, nei Reglamento Nr. 44/2001 19 straipsnyje tokios taisyklės nėra. Doktrinoje žr., pavyzdžiui, H. Ofner „Neuregelung des internationalen Vertragsrechts: Römisches Schuldvertragsübereinkommen", *Recht der Wirtschaft*, Nr. 1/1999, p. 7, kur pabrėžiama, kad dėl šios taisyklės Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalis suprantama kaip prezumpcija, kuri gali būti paneigta, jei sutartis labiau susijusi su kita valstybe.

38 — Žr. 1987 m. sausio 15 d. Sprendimą *Shenavai* (266/85, Rink. p. 239, 16 punktas).

39 — Žr. 8 išnašoje minėtus Sprendimus *Mulox* (18 punktas); *Rutten* (22 punktas); *Weber* (40 punktas) ir *Pugliese* (18 punktas). Taip pat žr. Žr. 44 išnašoje minėtą Sprendimą *Ivenel* (14 punktas), kuriame Teisingumo Teismas, aiškindamas Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalį, rėmėsi Romos konvencijos 6 straipsniu, norėdamas pagrįsti apsaugos tikslą.

Šie bendri teiginiai apie darbo sutartis, mano nuomone, taip pat svarbūs aiškinant Romos konvencijos nuostatas.

50. Taigi Romos konvencijos 6 straipsnio tikslas – darbuotojo, kuris socialiai ir ekonomiškai yra silpnesnė sutarties šalis, apsauga[40]. Ši apsauga užtikrinama sutarčiai taikant tos valstybės, su kuria darbo sutartis labiausiai susijusi, teisę. Doktrinoje pabrėžiama, kad atitinkamos valstybės verslo ir politinė aplinka veikia darbuotojus, nes jie šioje valstybėje vykdo veiklą, todėl reikia jiems užtikrinti apsaugą, kurią įtvirtino tos valstybės teisės aktų leidėjas, atsižvelgdamas į šią aplinką[41]. Šiuo aspektu Romos konvencijoje laikomasi principo *favor laboratoris.* Taigi logiška,

40 — Žr. 23 išnašoje minėtą Giuliano ir Lagarde pranešimą apie Romos konvenciją, Romos konvencijos 6 straipsnio komentarą (1 punktas). Doktrinoje žr., pavyzdžiui, B. Rudisch (leid.) D. Czernich, H. Heiss „EVÜ. Das Europäische. Schuldvertragsübereinkommen", Orac, Viena, 1999, p. 155; R. Plender, M. Wilderspin „The European Contracts Convention. The Rome Convention on the Choice of Law for Contracts", Sweet & Maxwell, Londonas 2001, p. 159, 8-01 punktas; R. Clerici „Quale favor per il lavoratore nel Regolamento Roma I?", G. Venturini, S. Bariatti, „Liber Fausto Pocar", 2 t., Giuffrè Editore, Milanas, 2009, p. 216 ir 217; R. Knez „Rimska konvencija o uporabi prava pri pogodbenih obligacijskih razmerjih in njen pomen za Republiko Slovenijo", *Pravnik*, Nr. 1-3/1994, p. 52 ir 53. Apie darbuotojo, kaip silpnesnės sutarties šalies, apsaugą Reglamente „Roma I" taip pat žr. E. Lein „The New Rome I / Rome II / Brussels I Synergy", *Yearbook of Private International Law*, 2008, p. 187.

41 — R. Plender, M. Wilderspin „The European Private International Law of Obligations", Thomson Reuters, Londonas 2009, p. 316, 11-043 punktas.

kad Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies a punktą reikėtų aiškinti siaurai, norint geriausiai įgyvendinti darbuotojo, kaip silpnesnės sutarties šalies, apsaugą.

2. Teisingumo Teismo praktika, susijusi su Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalimi

51. Savo praktikoje, susijusioje su Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalies aiškinimu, Teisingumo Teismas jau daug kartų nagrinėjo atvejus, kai darbuotojas dirba ne vienoje susitariančioje valstybėje. Ši teismo praktika, konkrečiau kalbant – vietos, kurioje darbuotojas dirba, nustatymo kriterijai, buvo plėtojami nuosekliai. Toliau pateiksiu teismo praktiką, susijusią su šio straipsnio aiškinimu[42].

52. Kalbant apie Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalies aiškinimą, pirmiausia reikia pabrėžti, kad, aiškindamas šį straipsnį darbo sutarčių aspektu, Teisingumo Teismas nukrypo nuo ankstesnių savo sprendimų *De Bloos* ir *Tessili*, susijusių su bendru jurisdikcijos sutarčių atžvilgiu nustatymu[43]. Teisingumo Teismas atskyrė darbo sutartis nuo kitų sutarčių, o byloje *Ivenel*, laikydamasis didesnės darbuotojų apsaugos, nusprendė, kad, siekiant nustatyti jurisdikciją pagal Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalį, reikia atsižvelgti į prievolę, kuri yra esminis sutarties požymis[44], taigi į prievolę atlikti darbą.

53. Apie atvejį, kai darbuotojas dirba daugiau kaip vienoje susitariančioje valstybėje, Teisingumo Teismas pirmą kartą išsakė savo

42 — Dėl šios teismo praktikos komentaro doktrinoje žr., pavyzdžiui, É. Pataut „L'office du juge communautaire dans le contentieux international du travail", *Procès du travail, travail du procès*, L. G. D. J., Paryžius 2008, p. 326 ir paskesni; H. Gaudemet-Tallon „Compétence et exécution des jugements en Europe: Règlement 44/2001, Conventions de Bruxelles (1968) et de Lugano (1988 et 2007)", *Librairie générale de droit et de jurisprudence*, Paryžius 2010, p. 305 ir paskesni.

43 — Bendrąsias jurisdikcijos sutartiniuose santykiuose taisykles Teisingumo Teismas nustatė dviejuose sprendimuose, t. y. 1976 m. spalio 6 d. Sprendime *De Bloos* (14/76, Rink. p. 1497) ir 1976 m. spalio 6 d. Sprendime *Tessili* (12/76, Rink. p. 1473). Byloje *De Bloos* (13 punktas) Teisingumo Teismas nurodė, kad šio straipsnio sąvoka „prievolė" reiškia sutartinę prievolę, dėl kurios ieškovas pateikė ieškinį, taigi ginčijamą prievolę, dėl kurios nagrinėjama byla tarp sutarties šalių, o byloje *Tessili* (13 punktas) jis nusprendė, kad ginčijamos sutartinės prievolės įvykdymo vieta nustatoma pagal sutartiniams santykiams taikytiną teisę, remiantis būsimu nagrinėjančio teismo kolizinėmis normomis.

44 — Žr. 1982 m. gegužės 26 d. Sprendimą byloje *Ivenel* (Rink. p. 1891, rezoliucinė dalis ir 20 punktas).

nuomonę 1993 m. byloje *Mulox*[45]. Toje byloje Teisingumo Teismas nusprendė, jog Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalis turėtų būti aiškinama taip, kad tokiu atveju, kai darbuotojas pagal darbo sutartį dirba daugiau kaip vienoje susitariančioje valstybėje, esminė sutartinės prievolės įvykdymo vieta yra ta, kurioje arba iš kurios darbuotojas vykdo pagrindinius įsipareigojimus darbdaviui[46].

54. 1997 m. nagrinėtoje byloje *Rutten* Teisingumo Teismas teigė, kad Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalis susijusi su vieta, kurioje yra darbuotojo profesinės veiklos centras[47]. Savo motyvuose Teisingumo Teismas taip pat pabrėžė, kad tai yra vieta, kurioje arba iš kurios darbuotojas faktiškai vykdo pagrindinius įsipareigojimus darbdaviui[48].

55. Tačiau 2002 m. byloje *Weber* Teisingumo Teismas nusprendė, jog Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalį reikia aiškinti taip, kad vieta, kurioje darbuotojas paprastai dirba, šiame straipsnyje suprantama kaip vieta, kurioje arba iš kurios, atsižvelgiant į visas konkretaus atvejo aplinkybes, jis vykdo pagrindinius įsipareigojimus darbdaviui[49]. Jis taip pat pabrėžė, kad tokiu atveju, kai darbuotojas dirba keliose susitariančiose valstybėse, norint nustatyti vietą, kurioje darbuotojas paprastai dirba, kaip ji suprantama pagal šią nuostatą, iš esmės reikia atsižvelgti į darbo santykių trukmę, o nesant kitų kriterijų, tai yra vieta, kurioje darbuotojas praleidžia didžiąją dalį savo darbo laiko[50].

56. Dar reikia pacituoti bylą *Pugliese*, kuri taip pat buvo susijusi su Briuselio konvencijos

45 — 8 išnašoje minėtas Sprendimas *Mulox*. Pažymėtina, kad Teisingumo Teismas 1989 m. vasario 15 d. Sprendime *Six Constructions* (32/88, Rink. p. 341) jau nagrinėjo atvejį, kai darbuotojas dirbo keliose valstybėse, bet tai nebuvo Briuselio konvencijos valstybės (sprendimo 4 punktas). Taigi jis nusprendė, kad Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalis netaikoma, bet, priešingai, jurisdikciją reikia nustatyti remiantis bendrąja taisykle, įtvirtinta konvencijos 2 straipsnyje, t. y. atsakovo nuolatinės gyvenamosios vietos taisykle (sprendimo rezoliucinės dalies 2 punktas).

46 — Žr. 8 išnašoje minėtą Sprendimą *Mulox* (rezoliucinė dalis). Taip pat žr. sprendimo 24 ir 26 punktus. Prancūzų kalba, kuri šioje byloje buvo ir proceso kalba, šis kriterijus buvo „lieu <…> où ou à partir duquel le travailleur s'acquitte principalement de ses obligations à l'égard de son employeur".

47 — Žr. 8 išnašoje minėtą Sprendimą *Rutten* (rezoliucinė dalis). Taip pat žr. sprendimo 23, 26 ir 27 punktus.

48 — Žr. 8 išnašoje minėtą Sprendimą *Rutten* (23 punktas). Proceso kalba (olandų) Sprendimo *Rutten* kriterijai suformuluoti taip: „de plaats waar de werknemer het werkelijke centrum van zijn beroepswerkzaamheden heeft gevestigd en waar of van waaruit hij in feite het belangrijkste deel van zijn verplichtingen jegens zijn werkgever vervult".

49 — Žr. 8 išnašoje minėtą Sprendimą *Weber* (rezoliucinės dalies 2 punktas ir 58 punktas). Proceso kalba (olandų) tai yra „de plaats is waar of van waaruit hij, rekening houdend met alle omstandigheden van het concrete geval, feitelijk het belangrijkste deel van zijn verplichtingen jegens zijn werkgever vervult" kriterijus.

50 — Ten pat.

5 straipsnio 1 dalies aiškinimu, bet skyrėsi nuo bylų *Mulox*, *Rutten* ir *Weber* tuo, kad darbuotojas dirbo vienoje susitariančioje valstybėje, iš kurios buvo perkeltas pas kitą darbdavį, bet ta vieta nebuvo nustatyta darbo sutartyje su pirmuoju darbdaviu[51]. Dėl ginčo tarp darbuotojo ir pirmojo darbdavio Teisingumo Teismas nusprendė, kad vieta, kurioje darbuotojas vykdė įsipareigojimus antrajam darbdaviui, gali būti vieta, kur jis paprastai dirbo, jei sudarant antrąją darbo sutartį pirmasis darbdavys buvo suinteresuotas, kad darbuotojas teiktų paslaugas antrajam darbdaviui pastarojo nurodytoje vietoje[52].

57. Nors šiose bylose Teisingumo Teismas vartojo iš dalies kitokias sąvokas ir kriterijus, skirtus nustatyti vietą, kurioje darbuotojas paprastai dirba, kaip ji suprantama pagal Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalį, mano nuomone, galima teigti, kad svarbiausias kriterijus yra vieta, kurioje arba iš kurios darbuotojas vykdo pagrindinius įsipareigojimus darbdaviui, ir kad ši vieta turi būti nustatoma atsižvelgiant į kiekvieno individualaus atvejo aplinkybes.

3. Galimybė taikyti su Briuselio konvencija susijusią teismo praktiką aiškinant Romos konvenciją

58. Šioje byloje kyla klausimas, ar aiškinant Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies a punktą galima pagal analogiją taikyti Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalies aiškinimą, kurį Teisingumo Teismas pateikė bylose *Mulox*, *Rutten*, *Weber* ir *Pugliese*. Mano nuomone, į šį klausimą reikia atsakyti teigiamai, remiantis doktrina, kurioje taip pat palaikomas šios teismo praktikos taikymas[53].

51 — Žr. 8 išnašoje minėtą Sprendimą *Pugliese* (20 punktas).

52 — Žr. 8 išnašoje minėtą Sprendimą *Pugliese* (rezoliucinės dalies 1 punktas ir 26 punktas). Proceso kalba (vokiečių) tai yra „der Ort, an dem der Arbeitnehmer seine Verpflichtungen gegenüber einem zweiten Arbeitgeber erfüllt, als der Ort angesehen werden kann, an dem er gewöhnlich seine Arbeit verrichtet, wenn der erste Arbeitgeber <…> zum Zeitpunkt des Abschlusses des zweiten Vertrages selbst ein Interesse an der Erfüllung der vom Arbeitnehmer für den zweiten Arbeitgeber an einem von diesem bestimmten Ort zu erbringenden Leistung hatte“ kriterijus.

53 — Žr., pavyzdžiui, W. Wurmnest, J. Basedow (leid.), K. J. Hopt, R. Zimmermann „Handwörterbuch des Europäischen Privatrechts“, Band I, Mohr Siebeck, Tiubingenas 2009, p. 93. A. Junker „Gewöhnlicher Arbeitsort und vorübergehende Entsendung im internationalen Privatrecht“, S. Lorenz (leid.), *Festschrift für Andreas Heldrich zum 70. Geburtstag*, Beck, Miunchenas 2005, p. 722, kur pabrėžiama, kad Romos konvencija buvo priimta kaip teisės aktas, kuriuo papildoma Briuselio konvencija, ir kad Teisingumo Teismo praktika, susijusi su Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalies aiškinimu, galioja ir su darbo sutartimis susijusioms kolizinėms normoms. Taip pat žr., pavyzdžiui, O. Deinert „Neues internationales Arbeitsvertragsrecht“, *Recht der Arbeit*, Nr. 3/2009, p. 145.

Toliau analizuosiu galimybę taikyti šią teismo praktiką Romos konvencijai pagal kelis aiškinimo metodus: pažodinį, istorinį, sisteminį ir teleologinį aiškinimą. Galiausiai nurodysiu paralelinio Briuselio konvencijos ir Romos konvencijos aiškinimo ribas.

a) Pažodinis aiškinimas

59. Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies a punkte nustatyta, kad, nesant sutarties šalių pasirinkimo, darbo sutarčiai taikoma „valstybės, *kurioje* <...> darbuotojas paprastai dirba, teisė“[54].

60. Tiesa, atsižvelgiant vien į šios nuostatos sąvokas, kur vartojamas žodis „kurioje“, negalima daryti išvados, kad valstybės „iš kurios“ darbuotojas atlieka savo darbą, teisė taip pat gali būti svarbi. Vis dėlto manau, kad reikia pateikti tris tokio aiškinimo, pagal kurį galima atsižvelgti ir į valstybę, „iš kurios“ darbuotojas atlieka savo darbą, argumentus.

61. Pirmasis argumentas yra aiškintinų Briuselio konvencijos ir Romos konvencijos sąvokų tapatumas. Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalyje, kaip ir Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies a punkte, keliamas vietos ar valstybės, kurioje darbuotojas paprastai dirba, klausimas, bet ši sąvoka neapibrėžiama[55]. Kalbant apie Briuselio konvenciją, Teisingumo Teismas, neatsižvelgdamas į formuluotę, kurioje kalbama apie vietą, *kurioje* darbuotojas paprastai dirba, leido atsižvelgti ir į vietą, *iš kurios* darbuotojas atlieka savo darbą.

62. Antra, reikia atsižvelgti į aplinkybę, kad pačios Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies a punkte vartojamos sąvokos ir faktas, jog šiame straipsnyje pateikiama nuoroda į valstybės, „kurioje“ darbuotojas dirba, teisę, neprieštarauja aiškinimui, pagal kurį darbas valstybėje, „iš kurios“ darbuotojas atlieka savo

54 — Pabrėžiu. Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies a punkto angliška versija: „law of the country in which the employee habitually carries out his work“, vokiška versija: „Recht des Staates, in dem der Arbeitnehmer <…> gewöhnlich seine Arbeit verrichtet“, ispaniška versija: „país en que el trabajador <…> realice habitualmente su trabajo“, itališka versija: „paese in cui il lavoratore <…> compie abitualmente il suo lavoro“.

55 — Pabrėžtina, kad Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies a punkto ir Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalies formuluotės skiriasi tuo, jog Romos konvencijoje kalbama apie „valstybę“, o Briuselio konvencijoje – apie „vietą“, kur darbuotojas paprastai dirba, tačiau dėl šio skirtumo neturėtume manyti, kad su Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalimi susijusi teismo praktika negali būti taikoma aiškinant Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies a punktą. Doktrinoje apie šį skirtumą žr., pavyzdžiui, 53 išnašoje minėtą A. Junker, p. 724.

darbą, taip pat yra svarbus. Darbuotojas gali paprastai dirbti būtent *valstybėje, iš kurios* jis atlieka savo darbą. Šiuo aspektu Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies a punkto sąvokas, mano nuomone, galima aiškinti įvairiai.

63. Trečia, svarbu pabrėžti, kad vien aplinkybės, jog darbuotojas atlieka savo darbą *iš* tam tikros susitariančios valstybės, nepakanka, kad byloje būtų taikoma tos valstybės teisė. Pagal analogiją taikydami teismo praktiką, susijusią su Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalimi, galime konstatuoti, kad joje Teisingumo Teismas iškėlė reikalavimą, jog darbuotojas privalo tam tikroje susitariančioje valstybėje arba iš tam tikros susitariančios valstybės faktiškai vykdyti *pagrindinius* įsipareigojimus darbdaviui[56]. Taigi pagrindinis svarbus kriterijus šioje teismo praktikoje yra faktinis darbuotojo profesinės veiklos centras. Pavyzdžiui, jei darbuotojas pagrindinius įsipareigojimus atlieka vienoje valstybėje, bet reguliariai grįžta į kitą valstybę, ši valstybė, mano nuomone, negali būti laikoma valstybe, kurioje arba iš kurios darbuotojas paprastai atlieka savo darbą.

64. Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies a punkto pažodinis aiškinimas, mano nuomone, nekliudo nustatant darbo sutarčiai taikytiną teisę atsižvelgti į valstybės, kurioje arba iš kurios darbuotojas atlieka savo darbą, teisę.

b) Istorinis aiškinimas

65. Aiškinant istoriškai, pirmiausia reikia išnagrinėti Giuliano ir Lagarde pranešimą apie Romos konvenciją[57], tiksliau – tą jo dalį, kurioje svarstomas Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies a ir b punktų santykis. Šiame pranešime nurodyta, kad šio straipsnio a punktas taikomas, jei darbuotojas paprastai dirba tam tikroje valstybėje, net jeigu jis laikinai dirba kitoje valstybėje, o b punktas taikomas, jei darbuotojas paprastai dirba ne vienoje valstybėje[58].

66. Mano nuomone, remiantis šiuo pranešimu, negalima daryti išvados, jog Romos

56 — Žr. šios išvados 53–57 punktus.

57 — 23 išnašoje minėtas Giuliano ir Lagarde pranešimas apie Romos konvenciją.

58 — 23 išnašoje minėtas Giuliano ir Lagarde pranešimas apie Romos konvenciją; Romos konvencijos 6 straipsnio komentaras (3 punktas).

konvencijos 6 straipsnio 2 dalies a punktą reikia aiškinti taip, kad jis apima ir tą atvejį, kai darbuotojas paprastai dirba *iš* tam tikros susitariančios valstybės, tačiau, mano nuomone, šiame pranešime tokia galimybė neatmetama. Šis pranešimas nėra privalomojo pobūdžio, priešingai – jis yra akademinis ir analitinis, nes jį parengė grupė ekspertų, taigi jame neperteikiama galutinė susitariančių valstybių teisės aktų leidėjų valia[59].

67. Paminėtina, kad iš Cruz, Real ir Jenard pranešimo apie San Sebastiano konvenciją[60], parengto apie Briuselio konvenciją su pakeitimais, padarytais San Sebastiano konvencija[61], nematyti, jog Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalį reikia aiškinti taip, kad vieta, iš kurios darbuotojas atlieka darbą, taip pat gali būti svarbi nustatant jurisdikciją darbo sutarčių atžvilgiu[62]. Tačiau tai nesukliudė Teisingumo Teismui byloje *Mulox*, nagrinėtoje praėjus keleriems metams nuo minėto pranešimo, pripažinti galimybę, kad vieta, iš kurios darbuotojas atlieka savo darbą, taip pat gali būti svarbi[63].

68. Taigi iš Teisingumo Teismo praktikos bylose *Mulox* ir *Rutten* bei kitose, susijusiose su Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalies aiškinimu, matyti, kad Teisingumo Teismo pozicija dėl šio straipsnio aiškinimo yra kitokia negu ekspertų minėtuose pranešimuose. Mano nuomone, toks rezultatas galimas ir Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies a punkto atveju.

69. Taigi, remiantis istoriniu aiškinimu, nereikėtų daryti išvados, kad teismo praktiką, susijusią su Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalimi, galima taikyti aiškinant Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies a punktą, tačiau

59 — Be kita ko, reikia pabrėžti, kad nuostatos aiškinimas tik istoriškai neturėtų užgožti aiškinimo remiantis kitais metodais. Pagal analogiją su Sąjungos teise žr. M. Pechstein, C. Drechsler „Die Auslegung und Fortbildung des Primärrechts“, K. Riesenhuber (leid.), *Europäische Methodenlehre: Handbuch für Ausbildung und Praxis, de Gruyter Recht*, Berlynas 2006, p. 172 ir 173. Nepaisant to, kad istorinis aiškinimas yra ne toks svarbus, Teisingumo Teismas šio metodo savo praktikoje neatsisakė, pavyzdžiui, 2010 m. spalio 7 d. Sprendime byloje *Lassal* (C-162/09, Rink. p. I-9217, 55 punktas) jis taikė šį aiškinimo metodą.

60 — M. Almeida Cruz, M. Desantes Real ir P. Jenard parengtas pranešimas apie San Sebastiano konvenciją (OL C 189, 1990 m. liepos 28 d., p. 35, toliau – Cruz, Real ir Jenard pranešimas apie San Sebastiano konvenciją).

61 — Minėtas 11 išnašoje.

62 — *A fortiori,* žinoma, ir P. Jenard parengtame pranešime apie Briuselio konvenciją (OL C 59, 1979 m. kovo 5 d., p. 18, toliau – Jenard pranešimas apie Briuselio konvenciją) – pirmajame pranešime apie šią konvenciją – konvencijos 5 straipsnio 1 dalies atžvilgiu toks aiškinimas nebuvo numatytas, nes tuo metu Briuselio konvencijoje nebuvo nė vienos specialios nuostatos, pagal kurią būtų galima nustatyti jurisdikciją dėl darbo sutarčių.

63 — Žr. 8 išnašoje minėtą Sprendimą *Mulox* (26 punktas).

istorinis aiškinimas, mano nuomone, taip pat neleidžia tokios galimybės atmesti.

bylos gali būti keliamos sutartinių prievolių vykdymo vietos teismuose.

c) Sisteminis aiškinimas

70. Pagal sisteminį aiškinimą Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies a punktą ir Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalį reikia aiškinti paraleliai. Yra du šio aiškinimo aspektai. Pirma, reikia atsižvelgti į aplinkybę, kad praeityje Romos konvencijos 6 straipsnio formuluotė darė įtaką Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalies aiškinimui, ir, antra, atsižvelgti į vėliau priimto Reglamento „Roma I“ 8 straipsnio 2 dalies formuluotę.

72. Šiuo laikotarpiu Teisingumo Teismas išnagrinėjo bylą *Ivenel*[66], kurioje turėjo išsakyti savo nuomonę, į kokią prievolę reikia atsižvelgti taikant Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalį darbo sutarčiai. Aiškindamas Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalį, Teisingumo Teismas šioje byloje pateikė nuorodą į Romos konvencijos 6 straipsnį. Jis pabrėžė, kad pagal šį Romos konvencijos straipsnį darbo sutartims taikoma valstybės, kurioje darbuotojas paprastai dirba, teisė, išskyrus atvejus, kai sutartis labiau susijusi su kita valstybe[67]. Šiuo klausimu nusprendęs, kad prievolė, į kurią reikia atsižvelgti pagal Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalį, yra esminis sutarties požymis[68], darbo sutarčių klausimu jis taip pat nukrypo nuo ankstesnės savo praktikos, susijusios su jurisdikcija nagrinėti iš sutarčių kylančius ginčus[69].

71. Briuselio konvencijoje, priešingai nei Romos konvencijoje, nei ją priėmus, nei padarius pakeitimus 1978[64] ir 1982[65] metais, nebuvo specialios nuostatos dėl jurisdikcijos darbo sutarčių atžvilgiu. Joje tik buvo numatyta, kad su sutartiniais santykiais susijusios

73. Ši teismo praktika ir, žinoma, netiesiogiai Romos konvencijos 6 straipsnio formuluotė lėmė, kad vėliau, 1989 metais, Briuselio

64 — 10 išnašoje minėta 1978 m. spalio 9 d. Konvencija dėl Danijos Karalystės, Airijos ir Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos karalystės prisijungimo prie Konvencijos dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo.

65 — 10 išnašoje minėta 1982 m. spalio 25 d. Konvencija dėl Graikijos Respublikos prisijungimo prie Konvencijos dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo.

66 — Žr. 44 išnašoje minėtą Sprendimą *Ivenel*.

67 — Žr. 44 išnašoje minėtą Sprendimą *Ivenel* (13 punktas).

68 — Žr. 44 išnašoje minėtą Sprendimą *Ivenel* (20 punktas).

69 — Žr. šios išvados 52 punktą.

konvencijos 5 straipsnio 1 dalis buvo pakeista San Sebastiano konvencija[70] ir buvo numatyta speciali jurisdikcija dėl darbo sutarčių. Taigi Briuselio konvencijoje taip pat atsirado specialios teisės normos dėl jurisdikcijos darbo sutarčių atžvilgiu[71].

74. Aiškinant sistemiškai, taip pat reikia paminėti papildomą priežastį, dėl kurios reikėtų taikyti su Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalimi susijusią teismo praktiką aiškinant Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies a punktą, t. y. aplinkybę, kad Bendrijos teisės aktų leidėjas atsižvelgė į šią teismo praktiką priimdamas Reglamentą „Roma I“, kuris pakeitė Romos konvenciją. Reglamento „Roma I“ 8 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad šalims nepasirinkus individualiai darbo sutarčiai taikytinos teisės, sutarčiai taikoma teisė valstybės, *kurioje* arba *iš kurios* darbuotojas vykdydamas sutartį įprastai atlieka darbą, teisė[72].

75. Šis teisės akto pakeitimas, mano nuomone, svarbus dviem aspektais.

76. Pirma, jis svarbus, nes juo parodoma, kad teisės aktų leidėjas norėjo minėtai šios tarptautinės privatinės teisės priemonės nuostatai suteikti tą pačią reikšmę, kokią, remiantis Teisingumo Teismo praktika, turi Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalyje vartojama sąvoka „vieta, kurioje darbuotojas paprastai dirba“[73].

70 — Minėta 11 išnašoje.

71 — Šiuo klausimu doktrinoje žr., pavyzdžiui, 53 išnašoje minėtą A. Junker, p. 722 ir 723; A. Sinay-Cytermann „La protection de la partie faible en droit international privé: les exemples du salarié et du consommateur“, *Le droit international privé: mélanges en l'honneur de Paul Lagarde*, *Dalloz*, Paryžius 2005, p. 739 ir 740. Taip pat žr. 60 išnašoje minėto Cruz, Real ir Jenard pranešimo apie San Sebastiano konvenciją 23 punktą; 42 išnašoje minėtą H. Gaudemet-Tallon, p. 302 ir paskesni.

72 — Doktrinoje žr., pavyzdžiui, P. Mankowski, leid. F. Ferrari, S. Leible, „Rome I Regulation. The Law Applicable to Contractual Obligations in Europe“, Sellier, Miunchenas, 2009, p. 177, kur pabrėžiama, kad tai yra svarbiausias Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies a punkto pakeitimas.

73 — Žr. Pasiūlymo priimti Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma I) (COM(2005) 650 galutinis) 6 straipsnio komentarą. Šis aspektas doktrinoje pabrėžiamas, pavyzdžiui, 53 išnašoje minėtame W. Wurmnest, p. 94; 41 išnašoje minėtame R. Plender ir M. Wilderspin, p. 315, 11-041 punkte; H. Gaudemet-Tallon „Le principe de proximité dans le Règlement Rome I“, *Revue hellénique de droit international*, 2008, p. 195; V. Marquette „Le Règlement „Rome I“ sur la loi applicable aux contrats internationaux“, *Revue de droit commercial belge*, Nr. 6/2009, p. 532, 91 punktas; H. Kenfack „Le règlement (CE) no. 593/2008 du 17 juin 2008 sur la loi applicable aux obligations contractuelles (Rome I), navire stable aux instruments efficaces de navigation?“, *Journal du droit international*, Nr. 1/2009, p. 65.

Tiesa, Reglamento „Roma I“ 8 straipsnio 2 dalies formuluotė labai skiriasi nuo Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies a punkto ir Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalies formuluotės, bet šioje formuluotėje aiškiau perteikiama, netgi kodifikuojama, esama teismo praktika, susijusi su Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalimi[74].

77. Antra, šis teisės akto pakeitimas svarbus, nes juo parodoma, kad teisės aktų leidėjas norėjo, jog Reglamento „Roma I“ 8 straipsnio 2 dalies a punktas būtų aiškinamas plačiai ir kad darbo sutarčiai taikytina teisė, kiek įmanoma, būtų nustatoma pagal šį straipsnį[75]. Teisės aktų leidėjo nuomone, šio straipsnio b punktas turėtų būti taikomas rečiau[76]. Todėl labai svarbu atsižvelgti į darbuotojo profesinės veiklos centrą, net jeigu jis iš šios vietos tik organizuoja savo veiklą[77].

78. Kolizinių normų kodifikavimo Reglamente „Roma I“ tikslas buvo pakeisti Romos konvenciją[78] ir kartu iš esmės užtikrinti šios konvencijos tęstinumą[79]. Taigi Romos konvencijos nuostatas reikia aiškinti užtikrinant šį tęstinumą ir suteikiant galimybę pradėti taikyti Reglamentą „Roma I“ be didesnių aiškinimo pakeitimų.

79. Todėl, mano nuomone, sisteminis aiškinimas yra argumentas, kad su Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalimi susijusią teismo praktiką reikia taikyti aiškinant Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies a punktą.

74 — Doktrinoje žr. U. Magnus „Die Rom I-Verordnung“, *Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts (IPRax)*, Nr. 1/2010, p. 40 ir 41; R. Mauer „Die Kündigung komplexer grenzüberschreitender Arbeitsverhältnisse nach der EG-Verordnung ROM I“, *Recht der internationalen Wirtschaft*, Nr. 2/2007, p. 93; O. Boskovic „La protection de la partie faible dans le règlement Rome I“, *Recueil Dalloz*, Nr. 31/2008, p. 2175 ir paskesni; S. Corneloup „La loi applicable aux obligations contractuelles: transformation de la Convention de Rome en règlement communautaire „Rome I““, *La semaine juridique. Édition générale*, Nr. 44/2008, p. 26, note 34; M. Zilinsky „Rome I en arbeidsovereenkomst“, *Weekblad voor privaatrecht, notariaat en registratie*, Nr. 6824/2009, p. 1034.

75 — Šiuo klausimu žr., pavyzdžiui, 74 išnašoje minėtą O. Boskovic, p. 2175 ir paskesnius; L. L. Hansen „Applicable employment law after Rome I: the draft Rome I Regulation and its importance for employment contracts“, *European business law review*, Nr. 4/2008, p. 768.

76 — Žr. Pasiūlymo priimti Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma I) (COM(2005) 650 galutinis) 6 straipsnio komentarą. Šiuo klausimu taip pat žr. 74 išnašoje minėtą U. Magnus, p. 41.

77 — Žr. 72 išnašoje minėtą P. Mankowski (2009), p. 177, kuris šią taisyklę vadina „base rule“, nes pagal ją atsižvelgiama į bazę ar centrą, iš kurio darbuotojas vykdo savo veiklą.

78 — Reglamento Roma I 24 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad šis reglamentas taikomas vietoje Romos konvencijos valstybėse narėse, išskyrus valstybių narių teritorijas, kurios patenka į Romos konvencijos teritorinę taikymo sritį ir kurioms šis reglamentas netaikomas.

79 — Reglamento „Roma I“ 24 straipsnio 2 dalyje numatyta: kadangi šis reglamentas taikomas vietoje Romos konvencijos, bet kuri nuoroda į tą konvenciją laikoma nuoroda į šį reglamentą. Taip pat žr. 4 išnašoje minėtą literatūrą.

d) Teleologinis aiškinimas

80. Priežastis, dėl kurios teleologiniu požiūriu reikėtų taikyti su Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalimi susijusią teismo praktiką aiškinant Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies a punktą, yra bandymas suderinti *forum* ir *ius*, t. y. kad teismas, turintis jurisdikciją nagrinėti bylą, taikytų savos valstybės teisę[80]. Idealiu atveju pagal jurisdikcijos taisyklę kompetentingas būtų tos valstybės teismas, kurios teisė taikoma remiantis tarptautinės privatinės teisės normomis. Taigi šis teismas taikytų teisę, kurią išmano geriausiai, taip sumažėtų klaidingo (užsienio) teisės taikymo galimybė ir kartu būtų išvengta užsienio teisės nustatymo, kuris reikalauja daug laiko ir lėšų.

81. Vienodas valstybės arba vietos, kurioje darbuotojas „paprastai dirba“, sąvokos aiškinimas Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalyje ir Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalyje gali padėti suderinti *forum* ir *ius,* nes, remiantis vienodu aiškinimu, vietos, kurioje darbuotojas paprastai dirba, teismas pagal bendrą taisyklę yra kompetentingas nagrinėti iš darbo sutarčių kylančius ginčus ir kartu taiko savo valstybės teisę (*lex loci laboris*[81]). Todėl manau, kad šias Romos konvencijos ir Briuselio konvencijos sąvokas reikia aiškinti vienodai.

e) Paralelinio aiškinimo ribos

82. Vis dėlto norėčiau bendrai pabrėžti, kad paraleliai aiškinant vienodas ar panašias sąvokas, vartojamas kolizinėse normose ar normose, skirtose nustatyti tarptautinę jurisdikciją, reikia laikytis tam tikro atsargumo, nes šiomis dviem normų grupėmis siekiama skirtingų tikslų[82]. Kolizinių normų tikslas yra

80 — Dėl *forum* ir *ius* suderinamumo žr., pavyzdžiui, C. Esplugues Mota, G. Palao Moreno, U. Magnus (leid.), P. Mankowski (leid.), *Brussels I Regulation*, *Sellier*, Miunchenas 2007, p. 334, 7 punktą; P. Mankowski (leid.) T. Rauscher (leid.), *Europäisches Zivilprozeßrecht. Kommentar*, 2-as leidimas, *Sellier*, *European Law Publishers*, Miunchenas 2006, p. 319, 4 punktą. Taip pat žr. 62 išnašoje minėtą Jenard pranešimą apie Briuselio konvenciją, kuriame nurodyta, kad pageidautina, jog ginčus dėl darbo sutarčių, kiek įmanoma, nagrinėtų tos valstybės teismas, kurios teisė taikoma sutarčiai.

81 — Dėl šios sąvokos taikymo žr., pavyzdžiui, 36 išnašoje minėtą M. M. Salvadori, p. 66; F. Gamillscheg „Conflitti di leggi nei contratti di lavoro e nelle relazioni industriali“, M. Biagi (leid.) R. Blanpain, *Diritto del lavoro e relazioni industriali nei paesi industrializzati ad economia di mercato*, I t., *Maggioli Editore*, Riminis 1991, p. 544.

82 — Doktrinoje žr., pavyzdžiui, W. Van Eeckhoutte „The Rome Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations and Labour Law (1980)“, R. Blanpain (leid.), *Freedom of services in the European Union*, *Kluwer*, Haga 2006, p. 170.

nustatyti sutartinei prievolei (šiuo atveju – darbo sutarčiai) taikytiną teisę, o normomis, skirtomis nustatyti tarptautinę jurisdikciją, siekiama nurodyti kompetentingą teismą. Pagal kolizines normas (Romos konvencija) paprastai nustatoma tik vienos valstybės teisė, o taikant tarptautinės jurisdikcijos nustatymo taisykles ieškovas *gali* turėti galimybę – bent kai kuriais atvejais – pasirinkti teismą, į kurį kreipsis[83].

83. Taigi norėčiau pabrėžti, kad šioje byloje nepritariu vienodų ar panašių Romos ir Briuselio konvencijose vartojamų sąvokų bendram vienodam aiškinimui. Mano nuomone, visų pirma svarbu pabrėžti, kad negalima formuluoti bendro teiginio, jog visos vienodos ar panašios sąvokos turi būti aiškinamos vienodai, priešingai – vienodo aiškinimo klausimą reikia nagrinėti atsižvelgiant į kiekvieną konkretų atvejį[84]. Taip pat reikia pabrėžti, kad dažnai tai pačiai sričiai priklausančios sąvokos negali būti aiškinamos vienodai. Pavyzdžiui, byloje *C*[85] aiškindamas Reglamentą Nr. 2201/2003[86] Teisingumo Teismas nusprendė, kad šio reglamento sąvoka „civilinė byla“ turi savarankišką reikšmę, todėl jis nesirėmė šios sąvokos apibrėžimu Briuselio konvencijoje ar Reglamente nr. 44/2001. Tiesa, tose srityse, kuriose dviejų priemonių normomis siekiama to paties apsaugos tikslo (pavyzdžiui, darbuotojų ar vartotojų apsaugos), vienodas aiškinimas labiau tikėtinas[87].

83 — Šiuo klausimu doktrinoje žr., pavyzdžiui, P. Mankowski „Internationale Zuständigkeit und anwendbares Recht: Parallelen und Divergenzen“, S. Lorenz (leid.) *Festschrift für Andreas Heldrich zum 70. Geburtstag*, Beck, Miunchenas, 2005, p. 868 ir 869; J. D. Lüttringhaus, J. Weber „Aussonderungsklagen an der Schnittstelle von EuGVVO und EuInsVO“, *Recht der internationalen Wirtschaft*, Nr. 1-2/2010, p. 49; „Max Planck Institute for Comparative and International Private Law: Comments on the European Commission's Proposal for a Regulation of the European Parliament and the Council on the law applicable to contractual obligations (Rome I)“, *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*, Nr. 2/2007, p. 238; 40 išnašoje minėtą E. Lein, p. 196; J. Kropholler „Internationales Privatrecht: einschließlich der Grundbegriffe des internationalen Zivilverfahrensrechts“, Mohr Siebeck, Tiubingenas 2006, p. 612.

84 — Žr., pavyzdžiui, mano išvadą, pateiktą 2009 m. sausio 27 d. byloje *Falco Privatstiftung* (2009 m. balandžio 23 d. Sprendimas, C-533/07, Rink. p. I-3327), kurioje nurodžiau skirtinguose teisės aktuose vartojamų sąvokų vienodo aiškinimo ribas, o konkrečiau – dalinę galimybę taikyti analogiją tarp sąvokos „paslaugos“ apibrėžimo Reglamente Nr. 44/2001 ir pirminėje teisėje (60 ir paskesni punktai) bei analogijos negalimumą tarp šios sąvokos Reglamente Nr. 44/2001 ir su PVM susijusiose Sąjungos nuostatose.

85 — 2007 m. lapkričio 27 d. Sprendimas (C-435/06, Rink. p. I-10141).

86 — 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantis Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000.

87 — Žr. J. Lüttringhaus „Der Direktanspruch im vergemeinschafteten IZVR und IPR nach der Entscheidung EuGH VersR 2009, 1512 (Vorarlberger Gebietskrankenkasse)“, *Versicherungsrecht*, Nr. 4/2010, p. 189. Taip pat žr. 40 išnašoje minėtą E. Lein, p. 186 ir 187, kur kalbama apie silpnesnės sutarties šalies (taigi ir darbuotojo) apsaugą Reglamente „Roma I“ ir Reglamente Nr. 44/2001.

4. Kriterijai, į kuriuos privalo atsižvelgti nacionalinis teismas

84. Taigi valstybės, kurioje arba iš kurios darbuotojas paprastai dirba, kriterijus priklauso nuo kiekvieno konkretaus atvejo aplinkybių.

85. Šioje byloje nacionalinis teismas turi nuspręsti, kurioje susitariančioje valstybėje arba iš kurios valstybės darbuotojas paprastai atlieka savo darbą. Prejudicinėje procedūroje, kurioje aiškiai atskiriamos nacionalinių teismų ir Teisingumo Teismo funkcijos, visas nagrinėjamo atvejo faktines aplinkybes turi įvertinti nacionalinis teismas[88]. Savo praktikoje, susijusioje su Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalimi, Teisingumo Teismas taip pat pabrėžė, kad vietą ar valstybę, kurioje darbuotojas paprastai dirba, turi nustatyti nacionalinis teismas[89]. Tačiau Teisingumo Teismas turi pateikti nacionaliniam teismui aiškius kriterijus, kuriais remdamasis jis gali tai padaryti.

86. Galima konstatuoti, kad Teisingumo Teismas savo praktikoje, susijusioje su Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalimi, atsižvelgė į įvairius kriterijus, siekdamas įvertinti, ar darbuotojas paprastai dirba tam tikroje susitariančioje valstybėje, ir atsižvelgdamas į pagrindinės bylos faktines aplinkybes.

87. Byloje *Mulox* darbuotojas dirbo tarptautinės prekybos vadybos direkcijoje. Jis turėjo biurą Prancūzijoje (Eks le Bene) ir iš pradžių, prieš pradėdamas dirbti tik Prancūzijoje, pardavinėjo produktus Vokietijoje, Belgijoje, Nyderlanduose ir Skandinavijos šalyse[90]. Šioje byloje Teisingumo Teismas, siekdamas nustatyti vietą, kurioje darbuotojas paprastai dirbo, kaip ji suprantama Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalyje, atsižvelgė į aplinkybę, kad darbuotojas turėjo biurą susitariančioje valstybėje, kad jis gyveno šioje valstybėje, kad iš tos vietos atliko savo darbą, kad į tą valstybę jis grįžo atlikęs darbą ir kad kilus ginčui dirbo tik toje valstybėje[91].

88. Byloje *Rutten* darbuotojas gyveno Nyderlanduose ir dirbo Didžiosios Britanijos

88 — Šiuo klausimu žr., pavyzdžiui, 2007 m. gruodžio 18 d. Sprendimą *Laval un Partneri* (C-341/05, Rink. p. I-11767, 45 punktas); 2009 m. spalio 22 d. Sprendimą *Zurita García* (C-261/08 ir C-348/08, Rink. p. I-10143, 34 punktas) ir 2009 m. liepos 16 d. Sprendimą *Gómez-Limón* (C-537/07, Rink. p. I-6525, 24 punktas).

89 — Žr. 8 išnašoje minėtus Sprendimus *Mulox* (25 punktas); *Rutten* (25 punktas); *Weber* (55 punktas) ir *Pugliese* (25 punktas). Doktrinoje dėl kiekvieno konkretaus atvejo vertinimo, kiek tai susiję su Reglamente Nr. 44/2001 vartojama panašia sąvoka „vieta, kurioje darbuotojas paprastai dirba“, žr. 80 išnašoje minėtą P. Mankowski (2006), p. 320, 4 punktas.

90 — Žr. 8 išnašoje minėtą Sprendimą *Mulox* (3 punktas).

91 — Žr. 8 išnašoje minėtą Sprendimą *Mulox* (25 punktas).

bendrovės dukterinėje įmonėje Nyderlanduose[92]. Du trečdalius savo darbo laiko jis dirbo Nyderlanduose, kur turėjo biurą, o likusį trečdalį darbo laiko dirbo Jungtinėje Karalystėje, Belgijoje, Vokietijoje ir Jungtinėse Amerikos Valstijose[93]. Šioje byloje Teisingumo Teismas atsižvelgė į tai, kad darbuotojas du trečdalius laiko dirbo vienoje valstybėje, kad turėjo biurą toje valstybėje, iš tos valstybės vykdė įsipareigojimus darbdaviui ir į tą valstybę grįždavo po kiekvienos komandiruotės[94].

89. Byla *Weber* susijusi su darbuotoju, kuris kelerius metus dirbo virėju laivuose ir įrenginiuose Nyderlandams priklausančiame kontinentiniame šelfe, bet kelis mėnesius dirbo ir plaukiojančiame krane, kuris buvo naudojamas Danijos teritoriniuose vandenyse[95]. Šioje byloje Teisingumo Teismas pabrėžė, kad, priešingai nei bylose *Mulox* ir *Weber*, darbuotojas neturėjo biuro susitariančioje valstybėje, kuris būtų faktinis jo veiklos centras, arba iš kurio jis vykdytų pagrindinius įsipareigojimus darbdaviui[96]. Anot Teisingumo Teismo, dėl šios priežasties lemiamas buvo laiko kriterijus – Teisingumo Teismas nustatė, kurioje valstybėje darbuotojas dirbo didžiąją dalį darbo laiko[97].

90. Byla *Pugliese* buvo susijusi su Italijos piliete, dirbusia Italijos bendrovėje; ši ją perkėlė dirbti į Vokietijoje įsteigtą bendrovę, su kuria Italijos pilietė pasirašė darbo sutartį[98]. Taigi Teisingumo Teismas turėjo nagrinėti situaciją, kai darbuotoja vieną po kitos pasirašė dvi darbo sutartis su dviem skirtingais darbdaviais, kai pirmasis darbdavys žinojo apie pasirašytą darbo sutartį su antruoju darbdaviu ir sutiko laikinai sustabdyti pirmosios darbo sutarties vykdymą[99]. Byloje kilo klausimas, kurioje valstybėje darbuotojas paprastai dirba, nes reikėjo nustatyti, koks teismas turi jurisdikciją nagrinėti ginčą tarp darbuotojos ir pirmojo darbdavio. Teisingumo Teismas teigė, kad vieta, kurioje darbuotoja vykdė įsipareigojimus antrajam darbdaviui, galėjo būti vieta, kurioje ji paprastai dirbo, jei, sudarant antrąją darbo sutartį, pirmasis darbdavys buvo suinteresuotas, kad darbuotoja teiktų paslaugas antrajam darbdaviui šio nurodytoje vietoje[100].

92 — Žr. 8 išnašoje minėtą Sprendimą *Rutten* (2 punktas).
93 — Žr. 8 išnašoje minėtą Sprendimą *Rutten* (5 punktas).
94 — Žr. 8 išnašoje minėtą Sprendimą *Rutten* (25 punktas).
95 — Žr. 8 išnašoje minėtą Sprendimą *Weber* (17–21 punktai).
96 — Žr. 8 išnašoje minėtą Sprendimą *Weber* (48 punktas).
97 — Žr. 8 išnašoje minėtą Sprendimą *Weber* (58 punktas).
98 — Žr. 8 išnašoje minėtą Sprendimą *Pugliese* (4, 5 ir 7 punktai).
99 — Žr. 8 išnašoje minėtą Sprendimą *Pugliese* (13 punktas).
100 — Žr. 8 išnašoje minėtą Sprendimą *Pugliese* (26 punktas).

91. Doktrinoje taip pat randame įvairius kriterijus, skirtus nustatyti valstybę ar vietą, kurioje darbuotojas paprastai dirba. Pavyzdžiui, kaip įprasto ir atsitiktinio darbo atskyrimo kriterijus doktrinoje minimas laikas, reikalingas darbuotojui atlikti darbą tam tikroje valstybėje, ir nagrinėjamos veiklos reikšmė[101]. Nepaisant to, kad laikas yra svarbus kriterijus, jis nėra lemiamas. Svarbiausia, kad tam tikroje valstybėje būtų darbuotojo faktinis veiklos centras[102]. Kaip svarbus kriterijus doktrinoje taip pat minimas sutarties šalių tikslas[103]. Taip pat pabrėžiama, kad reikia nustatyti, ar veiklos vykdymo centras galėtų būti perkeltas į kitą susitariančią valstybę[104].

92. Nagrinėjamoje byloje Teisingumo Teismas taip pat turi nurodyti nacionaliniam teismui kriterijus, į kuriuos šis turi atsižvelgti vertindamas, kurioje valstybėje darbuotojas paprastai dirba.

93. Kalbant apie galimus svarbius kriterijus, pirmiausia reikia pabrėžti, kad H. Koelzsch vykdomos veiklos pobūdis skiriasi nuo iki šiol bylose, susijusiose su Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalimi, nagrinėtos veiklos ir, konkrečiai kalbant, skiriasi nuo veiklos pobūdžio bylose *Mulox* ir *Rutten*. Ypač svarbu pabrėžti, kad dėl veiklos pobūdžio H. Koelzsch nereikėjo turėti biuro ir šiuo požiūriu ši byla panaši į bylą *Weber*. Nagrinėjama byla susijusi su transporto veikla: H. Koelzsch perveža gėles ir kitus augalus iš Odensės (Danija) į Vokietiją ir kitas valstybes. Taigi nacionalinis teismas šioje byloje turi atsižvelgti į transporto veiklos ypatumus, susijusius su veiklos vykdymo būdu ir darbo priemonių rūšimi.

94. Kaip jau pabrėžiau anksčiau[105], norint taikyti tam tikros susitariančios valstybės teisę, nepakanka, kad darbuotojas reguliariai grįžtų į šią valstybę. Priešingai – jis šioje valstybėje turi įkurti savo veiklos centrą. Taigi vien aplinkybės, kad darbuotojas reguliariai grįžta į tam tikrą susitariančią valstybę, nepakanka, jog būtų laikoma, kad jis paprastai dirba šioje valstybėje arba kad joje yra faktinis jo veiklos centras.

101 — Žr., pavyzdžiui, 82 išnašoje minėtą W. Van Eeckhoutte, p. 169 ir 170.

102 — Žr. R. Plender ir M. Wilderspin, *op. cit.* (41 išnaša), p. 315, 11-039 punktas.

103 — Žr., pavyzdžiui, 82 išnašoje minėtą Van Eeckhoutte, p. 170; dėl Reglamento „Roma I“ 8 straipsnio 2 dalies žr. 72 išnašoje minėtą P. Mankowski (2009), p. 178.

104 — Žr. 53 išnašoje minėtą W. Wurmnest, p. 93.

105 — Žr. šios išvados 63 punktą.

95. Tačiau reguliarus grįžimas į valstybę nėra vienintelė aplinkybė, kuri gali būti svarbi nagrinėjamoje byloje. Nustatydamas valstybę, kurioje arba iš kurios H. Koelzsch paprastai atlieka savo darbą, nacionalinis teismas turi atsižvelgti į visas šios bylos aplinkybes.

96. Taigi, mano nuomone, šioje byloje nacionalinis teismas turi ypač atsižvelgti į tokias aplinkybes:

— jis turi išnagrinėti, kuriose valstybėse H. Koelzsch vykdė transporto veiklą, ir nuodugniai išnagrinėti dokumentus, kuriuose užfiksuoti jo nuvažiuoti maršrutai (*Körselsrapport*),

— nustatydamas, kuriose valstybėse H. Koelzsch vykdė transporto veiklą, pirma, jis turi atsižvelgti į valstybes, kuriose H. Koelzsch vykdė pervežimus, tačiau tos valstybės nebuvo paskirties valstybės (t. y. tranzitinės valstybės), ir į valstybes, kurios buvo paskirties valstybės. Tuo remdamasis, jis taip pat turi patikrinti, ar galutiniai tikslai buvo vienoje valstybėje, ar jie buvo pasiskirstę keliose skirtingose valstybėse,

— jis turi patikrinti, iš kurios vietos H. Koelzsch organizavo savo veiklą ir kaip vyko veiklos organizavimas,

— kalbant apie veiklos organizavimą, jis turi nustatyti, kur buvo darbo priemonės. Šioje byloje svarbu tai, kad sunkvežimiai buvo statomi Vokietijoje, trijose „vairuotojų pasikeitimo“ vietose (*Wechselstandorte*)[106] – Kaselyje, Noikirchene-Flyne ir Osnabriuke – ir kad H. Koelzsch sunkvežimis buvo statomas Osnabriuke,

— kalbant apie veiklos organizavimą, be kita ko, jis turi nustatyti, kad darbuotojai, gyvenantys Osnabriuke, ten keisdavosi pervežimo tikslais,

— kalbant apie veiklos organizavimą, taip pat svarbu nustatyti, kur H. Koelzsch gavo nurodymus dėl pervežimų vykdymo,

— kalbant apie veiklos organizavimą, taip pat reikia atsižvelgti į aplinkybę, kad H. Koelzsch savo maršrutus pradėdavo Osnabriuke ir ten grįždavo atlikęs pervežimus.

106 — Kaip matyti iš nutarties pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą, trys sunkvežimiai buvo statomi visose trijose vietose; H. Koelzsch sunkvežimis stovėjo Osnabriuke.

97. Taigi nustatydamas valstybę, kurioje arba iš kurios darbuotojas paprastai atlieka savo darbą, nacionalinis teismas turi atsižvelgti tiek į materialųjį, tiek į laiko kriterijų[107].

98. Šiuo atžvilgiu reikia pabrėžti, kad siekiant nustatyti, kurioje valstybėje arba iš kurios darbuotojas paprastai dirba, nesvarbu, ar bendrovė *Gasa Spedition* Liuksemburge turėjo infrastruktūrą, ar tik pašto dėžutę. Mano nuomone, taip pat nesvarbu, ar H. Koelzsch gaudavo nurodymus iš Liuksemburge įsteigtos bendrovės *Gasa Spedition*, ar netiesiogiai iš Danijoje įsteigtos bendrovės *Gasa Odense Blomster*. Šioje byloje tai nepadeda nustatyti vietos, kurioje darbuotojas dirba savo darbdaviui.

E — *Išvados*

99. Ši byla ypač svarbi aiškinant Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies a punktą, nes dėl reikalaujamo didelio darbuotojų apsaugos lygio ji taip išplečia šio straipsnio taikymo sritį, kad, nustatant valstybę, kurioje darbuotojas paprastai dirba, kaip tai suprantama pagal šį straipsnį, svarbi ne tik valstybė, kurioje darbuotojas faktiškai dirba, bet ir valstybė, iš kurios darbuotojas atlieka savo darbą. Todėl Teisingumo Teismo aiškinimas, pateiktas jo praktikoje, susijusioje su Briuselio konvencijos 5 straipsnio 1 dalimi, bus pagal analogiją taikomas aiškinant Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies a punktą.

100. Atsižvelgdama į šios išvados teiginius, manau, kad į prejudicinį klausimą reikia atsakyti, jog Romos konvencijos 6 straipsnio 2 dalies a punktą reikia aiškinti taip, kad tuo atveju, kai darbuotojas atlieka savo darbą keliose valstybėse, valstybė, kurioje darbuotojas, vykdydamas sutartį, paprastai dirba, kaip tai suprantama pagal šį straipsnį, yra valstybė, kurioje arba iš kurios, atsižvelgiant į visas nagrinėjamos bylos aplinkybes, darbuotojas faktiškai vykdo pagrindinius įsipareigojimus darbdaviui, ir kad tai turi įvertinti nacionalinis teismas, atsižvelgdamas į visas faktines aplinkybes.

107 — Taip pat žr. 53 išnašoje minėtą A. Junker, p. 733.

## VII — Išvada

101. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui į *Cour d'appel* pateiktą prejudicinį klausimą atsakyti taip:

1980 m. birželio 19 d. Romos konvencijos dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės 6 straipsnio 2 dalies a punktas turi būti aiškinamas taip, kad tuo atveju, kai darbuotojas atlieka savo darbą keliose valstybėse, valstybė, kurioje darbuotojas, vykdydamas sutartį, paprastai dirba, kaip tai suprantama pagal šį straipsnį, yra valstybė, kurioje arba iš kurios, atsižvelgiant į visas nagrinėjamos bylos aplinkybes, darbuotojas faktiškai vykdo pagrindinius įsipareigojimus darbdaviui. Nacionalinis teismas turi tai įvertinti atsižvelgdamas į visas faktines bylos aplinkybes.